

Kaasamist toetav õpetajakoolitus

KAASAVA ÕPETAJA PÄDEVUSMUDEL JA SELLE RAKENDAMINE

Kaasamist toetav õpetajakoolitus

**KAASAVA ÕPETAJA PÄDEVUSMUDEL
JA SELLE RAKENDAMINE**

Euroopa Eripedagoogika Arendamise Agentuur

Education and Culture DG

Käesoleva dokumendi väljaandmist toetas Euroopa komisjoni hariduse ja kultuuri peadirektoraat: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/index_en.htm

Lifelong Learning Programme

Käesolev dokument väljendab üksnes autorite ja teiste projektis osalenute seisukohti ning komisjon ei vastuta käesolevas dokumendis esitatud info võimaliku kasutamise eest.

Toimetaja: Amanda Watkins, agentuuri töötaja, Euroopa Eripedagoogika Arendamise Agentuur

Euroopa Eripedagoogika Arendamise Agentuur märgib tänuga ära kõik agentuuri esindajate kogu liikmed ja riiklikud koordinaatorid ning avaldab tänu järgmistele inimestele, kes käesoleva dokumendi valmimisele kaasa aitasid:

- kaasamist toetava õpetajakoolituse (TE4I) projekti nõukoja liikmed ja riikide eksperdid, kes projektis osalesid (kõigi ekspertide kontaktandmed on esitatud käesoleva dokumendi lõpus);
- poliitikakujundajad, praktikud, üliõpilased, õpilased ja nende pered, kes osalesid 14 õppekülastusel, mis korraldati eri riikidesse aastatel 2010 ja 2011. Kõigi õppekülastuste info on TE4I projekti veebilehel: <http://www.european-agency.org/agency-projects/Teacher-Education-for-Inclusion/country-study-visits>

Käesolevast dokumendist on lubatud esitada väljavõtteid, kui neile lisatakse selge viide allikale. Dokumendile tuleks viidata järgmiselt: Euroopa Eripedagoogika Arendamise Agentuur (2012). *Kaasava õpetaja pädevusmudel ja selle rakendamine*. Odense, Taani: Euroopa Eripedagoogika Arendamise Agentuur.

Käesolevale dokumendile lisatud eraldi materjal ei ole autoriõigustega kaitstud ning seda võib muuta, kohandada ja vastavalt vajadusele eri otstarbel kasutada, kui info algallikale on viidatud.

ISBN (trükiversioon): 978-87-7110-320-5

ISBN (elektroniline): 978-87-7110-341-0

© **European Agency for Development in Special Needs Education 2012**

Sekretariaat
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Denmark
Tel: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Brüsseli esindus
3 Avenue Palmerston
BE-1000 Brussels Belgium
Tel: +32 2 280 33 59
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

SISUKORD

EESSÕNA	5
KOMMENTEERITUD KOKKUVÕTE	6
SISSEJUHATUS	9
KAASAVA ÕPETAJA PÄDEVUSMUDEL	12
KAASAVA ÕPETAJA PÄDEVUSMUDELI RAKENDAMINE	19
Üldpõhimõtted	19
Pädevusmudeli kasutamine	19
Pädevusmudeli rakendamist toetavad tegurid	20
PÄDEVUSMUDELI KONTSEPTUAALNE ALUS	25
Väärtuspõhine lähenemisviis kaasavale haridusele	25
Põhipädevused mudeli alusena	27
Seosed Euroopa kooli- ja õpetajahariduspoliitika prioriteetidega	28
PÄDEVUSMUDELI VÄLJATÖÖTAMINE	31
PÄDEVUSMUDELI EDASIARENDAMINE	35
KASUTATUD ALLIKAD	38
LISA 1 – PÄDEVUSED ÕPETAJA ESMAKOOLITUSES ERI RIIKIDES	40
LISA 2 – ÕPETAJATE KVALITEEDI PARANDAMINE: EUROOPA LIIDU POLIITILINE TEGEVUSKAVA	42
LISA 3 – PÄDEVUSMUDELI ARUTELUD: INFOKOGUMISVORM	44
EKSPERDID	45

EESSÕNA

Kaasamist toetava õpetajakoolituse (ingl k *Teacher Education for Inclusion*, lüh. TE4I) projektis uuriti, kuidas kõiki õpetajaid valmistatakse esmakoolituses ette olema „kaasavad“. Kolm aastat väldanud projekti eesmärk oli teha kindlaks olulisimad oskused, teadmised, arusaamad, hoiakud ja väärtused, mida on vaja kõigil tööd alustavatel õpetajatel vaatamata sellele, mis ainet nad õpetavad, milline on nende täpsem eriala või mis vanuserühmaga või mis tüüpi koolis nad tööle hakkavad.

Projektis osales 55 eksperti 25 riigist: Austria, Belgia (flaami- ja prantsuskeelne kogukond), Eesti, Hispaania, Holland, Iirimaa, Island, Küpros, Leedu, Luksemburg, Läti, Malta, Norra, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Rootsi, Saksamaa, Sloveenia, Soome, Šveits, Taani, Tšehhi, Ungari ja Ühendkuningriik (Inglismaa, Põhja-Iirimaa, Šotimaa ja Wales). Ekspertühma kuulusid õpetajahariduse ja kaasava haridusega tegelevad haridusametnikud ning nii klassi- kui aineõpetajate õppejõud.

Projekti tööd toetas nõukoda, mille liikmeteks olid agentuuri esindajate kogu liikmed ja riiklikud koordinaatorid, agentuuri töötajad ning väliskonsultant Kari Nes Norrast. Nõukoda kogunes projekti vältel ka laiendatud kujul, kaasates esindajaid Euroopa Komisjoni hariduse ja kultuuri peadirektoraadist (DG-EAC), Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni haridusuuringute ja innovatsiooni keskusest (OECD-CERI) ja UNESCO rahvusvahelisest haridusbüroost (IBE), et kooskõlastada projekt teiste samateemaliste algatustega Euroopas ja mujal maailmas.

TE4I projekti raames koostati mitu dokumenti, mis on avaldatud projekti veebilehel: <http://www.european-agency.org/agency-projects/Teacher-Education-for-Inclusion>:

- pärast 2000. aastat avaldatud poliitikadokumentide ja teaduskirjanduse ülevaade, mis koondab 18 Euroopa riigi andmeid;
- riikide raportid kaasamist toetava õpetajakoolituse kohta; raportid on esitatud vormis, mis võimaldab teha eri teemadel päringuid kõigi riikide raportitest;
- projekti lõppraport, mis toetub kõigile projekti raames kasutatud ja loodud infoallikatele ning milles esitatakse kogu Euroopa õpetajaharidust käsitlevad olulisemad tähelepanekud ja soovitused;
- raamdokument, mis seostab projektiandmed lõppraportis esitatud soovitustega.

Projekti raames töötati uurimistulemuste, riikide info ning eelkõige 2010. ja 2011. aasta õppekõlastuste ajal projektiekspertide ja õpetajakoolituse sidusrühmade esindajate arutelude põhjal välja ka kaasava õpetaja pädevusmudel.

Lisaks riikide projektiekspertidele võttis projektitegevustest osa üle 400 sidusrühmade esindaja: õpetajakoolituse üliõpilased, õpetajad ja koolijuhid, kohalike omavalitsuste ametnikud, kolmanda sektori organisatsioonide esindajad, poliitikakujundajad, õpilased ja nende vanemad. Agentuur avaldab neile tänu hindamatu panuse eest projekti tulemuste saavutamisel, aga eriti käesolevas dokumendis esitatud pädevusmudeli ettevalmistamisel.

Cor Meijer

direktor, Euroopa Eripedagoogika Arendamise Agentuur

KOMMENTEERITUD KOKKUVÕTE

Kaasamist toetava õpetajakoolituse (ingl k *Teacher Education for Inclusion*, lüh. TE4I) projektis uuriti, kuidas kõiki õpetajaid valmistatakse õpetaja esmakoolituses ette olema „kaasavad“. Kolm aastat väldanud projekti eesmärk oli teha kindlaks olulisimad oskused, teadmised, arusaamad, hoiakud ja väärtused, mida on vaja kõigil tööd alustavatel õpetajatel vaatamata sellele, mis ainet nad õpetavad, milline on nende täpsem eriala või mis vanuserühmaga või mis tüüpi koolis nad tööle hakkavad.

Kaasava õpetaja pädevusmudeli väljatöötamine oli üks TE4I projekti põhitulemusi. Projekti viis läbi Euroopa Eripedagoogika Arendamise Agentuur. Agentuuri liikmesriikide esindajad avaldasid soovi saada infot selle kohta, millised on kõigilt kaasavas koolikeskkonnas töötavatel õpetajatelt nõutavad pädevused, hoiakud, teadmised ja oskused. Pädevusmudeli eesmärk on sellist infot anda.

Pädevusmudeli peamine sihtrühm on õpetajakoolituse õppejõud ning õpetajate esmakoolituse suunamise ja arendamisega tegelevad haridusametnikud ja poliitikakujundajad, kes mõjutavad oma tööga kaasamist toetavat õpetajakoolitust ning on suutelised muutused praktikas käivitama ja ellu viima. Nimetatud sidusrühmad on äärmiselt olulised, kuna TE4I projekti üks põhijäreldusi oli, et õpetajakoolitus on peamine hoob kaasava hariduse edendamiseks vajalike ulatuslikumate süsteemuutuste esilekutsumiseks.

Pädevusmudel ei korda riikides juba tehtud tööd. Sellega püütakse pigem realistlikult käsitleda ühiseid probleeme, mida riikide esindajad on väljendanud, ning töötada välja Euroopa tasandi instrument, mis toetub riikide infole ja kaastööle.

Kaasava õpetaja pädevusmudel on sõnastatud juhisenäki kõigi õpetajate esmakoolituse õppekavade väljatöötamiseks ja rakendamiseks. Pädevusmudel ei ole mingil juhul õpetaja esmakoolituse õppekavade sisu ettekirjutus, vaid pigem võimalik inspiratsiooniallikas õpetaja esmakoolituse õppekavade oluliste teemade (õppe sisu) ja õpetamise meetodite selgitamiseks ning soovitatavate õpiväljundite täpsustamiseks.

Konkreetsemalt on pädevusmudeli kirjeldamisel järgmised eesmärgid:

- 1 - määratleda tuumikväärtused ja nendest tulenevad põhipädevused, mis kehtivad kõigi õpetaja esmakoolituse õppekavade puhul;
- 2 - tuua esile olulisimad tuumikväärtused ja põhipädevused, mis on vajalikud, et valmistada kõik õpetajad ette tööks kaasavas koolikeskkonnas, s.o arvestades õppijate mitmekesisuse kõigi vormidega;
- 3 - tuua välja olulisimad tegurid, mis toetavad kaasavat haridust edendavate tuumikväärtuste ja põhipädevuste käsitlemist kõigis õpetaja esmakoolituse õppekavades;
- 4 - rõhutada TE4I projektis esitatud väidet, et kaasava hariduse eest vastutavad kõik õpetajad, ning selle eest, et õpetajad saaksid vastava ettevalmistuse, vastutavad omakorda kõik õpetajakoolituse õppejõud, kes õpetaja esmakoolituse õppekavadel õpetavad.

Pädevusmudeli dokument on koostatud erinevate tegevuste ja arutelude põhjal, millest võtsid enam kui kolme aasta jooksul osa projektiekspertid ja üle 400 haridusvaldkonna sidusrühmade esindaja (haridusametnikud, eri koolide ja õpetajakoolitusasutuste õpetajad ja õppejõud; õpetaja esmakoolituse üliõpilased ja täiendusõppes osalejad; lapsevanemad ja teised pereliikmed ning õpilased), kes ühiselt arutasid, mis pädevusi on vaja kõigil õpetajatel, et toetada õpetajate tööd kaasavas koolikeskkonnas.

Pädevusmudeli väljatöötamisel juhinduti kolmest kriteeriumist:

1 - kaasamine on põhimõtteline, põhiõigustest lähtuv lähenemisviis haridusele, mis toetub reale kesksetele väärtustele;

2 - keskendumine eraldiseisvatele õpetamiseks vajalikele pädevustele toob kaasa praktilisi ja kontseptuaalseid probleeme ning selleks, et pädevusmudel oleks kasutatav eri riikides ja tähenduslik eri sidusrühmadele, on pädevustele vaja läheneda üldisemalt;

3 - üksikute riikide poliitilisi prioriteete ja nende mõju sotsiaal- ja hariduspoliitikale ei saa eirata, kuid riigid on ühinenud rahvusvaheliste ja Euroopa Liidu poliitiliste kokkulepetega, mis mõjutavad kaasavat haridust ja õpetajakoolitust.

Mudelis sõnastati neli õpetamise ja õppimisega seotud tuumikväärtust, mis võiksid olla kõigi kaasavas koolikeskkonnas töötavate õpetajate töö aluseks. Väärtustest tulenevad õpetajate põhipädevused. Pädevused koosnevad kolmest elemendist: hoiakutest, teadmistest ja oskustest. Teatav *hoiak* või veendumus nõuab teatavaid *teadmisi* või mõistmise tasandit ning seejärel *oskusi* teadmiste praktiliseks rakendamiseks. Iga kindlakstehtud põhipädevuse puhul on esitatud peamised selle valdkonnaga seotud hoiakud, teadmised ja oskused.

Väljatöötatud kaasava õpetaja pädevusmudel lähtub järgmistest tuumikväärtustest ja põhipädevustest:

Õppijate mitmekesisuse väärtustamine – õppijate erinevus on ressurss, mis rikastab haridust.

Selle tuumikväärtusega seotud põhipädevused:

- kaasava hariduse käsitusviis;
- õppijate erinevuste aktsepteerimine.

Kõigi õppijate toetamine – õpetajad eeldavad kõigilt õppijatelt head edasijõudmist.

Selle tuumikväärtusega seotud põhipädevused:

- kõigi õppijate akadeemilise, praktilise, sotsiaalse ja emotsionaalse õppimise toetamine;
- heterogeensetes klassides tõhusate õpetamismeetodite valdamine.

Koostöö – koostöö ja meeskonnatöö on väga olulised kõigi õpetajate jaoks.

Selle tuumikväärtusega seotud põhipädevused:

- töö vanemate ja teiste pereliikmetega;
- töö koos teiste haridusvaldkonna spetsialistidega.

Isiklik professionaalne areng – õpetamine on ühtlasi ka õppimine ning õpetajad vastutavad pideva erialase enesetäiendamise eest (elukestev õpe).

Selle tuumikväärtusega seotud põhipädevused:

- oma töö analüüsimine ja tagasisidestamine;
- õpetaja esmakoolituses omandatud eri- ja kutsealase pädevuse pidev täiendamine.

Pädevusmudeli rakendamisega on seotud rida kokkulepitud üldpõhimõtteid, mis on tuumikväärtuste ja põhipädevuste aluseks. Lisaks saab välja tuua mitmed tegurid, mis toetavad pädevusmudeli rakendamist. Need tegurid ei ole seotud üksnes mudeli võimaliku

kasutusega õpetaja esmakoolituse õppekavades, vaid ka laiemate haridust ja õpetajaharidust käsitlevate poliitiliste ja praktiliste küsimustega.

SISSEJUHATUS

Kaasava õpetaja pädevusmudel on kaasamist toetava õpetajakoolituse (TE4I) projekti üks peamisi väljundeid. Projekti viis läbi Euroopa Eripedagoogika Arendamise Agentuur (vt <http://www.european-agency.org/agency-projects/Teacher-Education-for-Inclusion>). Kolm aastat väldanud projektis osales 55 eksperti 25 Euroopa riigist ning projektis otsiti vastuseid järgmistele küsimustele:

- milliseid õpetajaid on vaja kaasavas ühiskonnas 21. sajandi koolis?
- millised on õpetaja kõige olulisemad pädevused, mis toetavad kaasavat haridust?

Projektis keskenduti tavakooli õpetajatele ning sellele, kuidas neid valmistatakse õpetaja esmakoolituses ette töötama kaasavas koolikeskkonnas. Projekti peamine uurimisküsimus oli järgmine: *kuidas kõiki õpetajaid valmistatakse õpetaja esmakoolituses ette olema „kaasav“.*

Agentuuri liikmesriikide esindajad soovisid saada infot selle kohta, millised on kõigilt kaasavas koolikeskkonnas töötavatelt õpetajatelt nõutavad pädevused, hoiakud, teadmised ja oskused. Käesoleva dokumendiga püüame seda soovi täita. Mudel tugineb TE4I projekti raames kogutud infole, sh rahvusvaheliste õigusaktide ja teaduskirjanduse ülevaadetele, riikide raportitele (<http://www.european-agency.org/agency-projects/Teacher-Education-for-Inclusion/country-info>) ning eelkõige projekti lõppraporti „Kaasamist toetav õpetajakoolitus Euroopas. Probleemid ja võimalused“ (2011) järeldustele ja soovitudustele.

Pädevusmudel ei korda riikides juba tehtud tööd. Sellega püütakse pigem realistlikult käsitleda ühiseid probleeme, mida riikide esindajad on väljendanud, ning töötada välja Euroopa tasandi instrument, mis toetub riikide infole ja kaastööle. Pädevusmudel on sõnastatud juhistena kõigi õpetajate esmakoolituse õppekavade väljatöötamiseks ja rakendamiseks. See ei ole mingil juhul õpetaja esmakoolituse õppekavade sisu ettekirjutus, vaid pigem võimalik inspiratsiooniallikas õpetaja esmakoolituses õppekavades oluliste teemade (õppe sisu) ja õpetamismeetodite selgitamiseks ning soovitatavate õpiväljundite täpsustamiseks erinevates õpetaja esmakoolituse õppekavades, millega valmistatakse ette tavakooliõpetajaid.

Pädevusmudeli dokument on koostatud erinevate tegevuste ja arutelude põhjal, millest võtsid osa projektiekspertid ja üle 400 haridusvaldkonna sidusrühmade esindaja (haridusametnikud, eri koolide ja õpetajakoolitusasutuste õpetajad ja õppejõud; õpetaja esmakoolituse üliõpilased ja täiendusõppes osalejad; lapsevanemad ja teised pereliikmed ning õpilased), kes ühiselt arutasid, mis pädevusi on vaja kõigil õpetajatel, et need toetaksid õpetajate tööd kaasavas koolikeskkonnas. (Vt üksikasjalikumat käsitlust meetoodika osas).

Kaasava õpetaja pädevusmudel on ambitsioonikas. See toetub kogu TE4I projekti vältel kogutud infole ning selles esitatakse kontseptuaalne süsteem, mida on Euroopa tasandil arutatud ja milles kokku lepitud, et edendada õpetaja esmakoolituse parimat võimalikku korraldust. Mudel on koostatud praktilise dokumendina, et sellest oleks tuge kaasamist toetava õpetajakoolituse arendamisel eri riikides. Agentuuri TE4I projektis osalenud ekspertid on ühel meelel, et kaasava õpetaja pädevusmudelist on kasu ning sellega tuleks õpetaja esmakoolituse õppekavade arendamisel arvestada, kui Euroopas soovitakse jõuda kõigi õppijate suurema kaasatuseni.

Mudelis on esitatud info selle kohta, *mis* olulisi väärtusi ja põhipädevusi tuleks kõigi õpetaja esmakoolituse õppekavade abil arendada. Mudel ei püüa ette kirjutada, *kuidas* neid põhipädevusi tuleks eri riikide õpetaja esmakoolituse õppekavades õpetada. Mõnd

olulisemat õppekavade rakendamise küsimust on dokumendi järgnevas osades käsitletud, kuid mudel on koostatud vahendina, mida tuleks kohandada ja edasi arendada vastavalt iga riigi õpetaja esmakoolituse süsteemi eripäradele ja vajadustele.

Käesoleva pädevusmudeli dokumendi eesmärgid on järgmised:

1 - määratleda tuumikväärtused ja nendest tulenevad põhipädevused, mis kehtiksid kõigi õpetaja esmakoolituse õppekavade puhul; need tuumikväärtused ja põhipädevused ei ole seotud kindla aine, vanuserühma, haridustaseme või -valdkonnaga ega ühegi konkreetse haridustee või õpetamiseetodiga;

2 - tuua esile olulisimad tuumikväärtused ja põhipädevused, mis on vajalikud, et valmistada kõik õpetajad ette tööks kaasavas koolikeskkonnas, s.o arvestades õppijate mitmekesisuse kõigi vormidega; neid tuumikväärtusi ja põhipädevusi tuleb arendada õpetaja esmakoolituses ning seejärel loovad need aluse edasiseks arenguks kutseastal ning hilisema pideva erialase enesetäiendamise ajal;

3 - tuua välja olulisimad tegurid, mis toetavad kaasavat haridust edendavate tuumikväärtuste ja põhipädevuste käsitlemist kõigis õpetaja esmakoolituse õppekavades;

4 - rõhutada TE4I projektis esitatud väidet, et kaasava hariduse eest vastutavad kõik õpetajad, ning selle eest, et õpetajad saaksid vastava ettevalmistuse, vastutavad omakorda kõik õpetajakoolituse õppejõud, kes õpetaja esmakoolituse õppekavadel õpetavad.

Projekti lõppraporti olulisim soovitus oli seada kaasamist toetav õpetajaharidus eesmärgiks kõigi õpetaja esmakoolituse üliõpilaste õppes. Pädevusmudel lähtub sellest soovitusest ning teistest lõppraporti järeldustest ning seob need väärtuste ja põhipädevuste süsteemiks, mida on vaja kõigil õpetajatel, kui nad soovivad kaasavates klassides tõhusalt töötada.

Pädevusmudeli peamine sihtrühm on õpetajakoolituse õppejõud ning õpetajate esmakoolituse suunamise ja arendamisega tegelevad haridusametnikud ja poliitikakujundajad, kes mõjutavad oma tööga kaasamist toetavat õpetajakoolitust ning on suutelised muutused praktikas käivitama ja ellu viima. Nimetatud sidusrühmade kaasamine on äärmiselt oluline, kuna TE4I projekti üks põhijäreldusi oli, et õpetajakoolitus on peamine hoob kaasava hariduse edendamiseks vajalike ulatuslikumate süsteemimuutuste esilekutsumiseks.

OECD (2005) raporti kohaselt on õpetajate kvaliteedi tõstmine hariduspoliitiliselt kõige tõenäolisem algatus, mis aitab parandada õpitulemusi. TE4I projekti lõppraportist (2011) lähtudes saab seda väidet edasi arendada – valmistades õpetajad ette reageerima õppijate mitmekesisetele vajadustele saame kõige tõenäolisemalt mõjutada ühiskonna arengut kaasavamas suunas.

Käesolev dokument on õpetaja esmakoolituse sidusrühmadele lähtekohaks, mida edasi arendada oma riigi spetsiifilises kontekstis. Seepärast ei ole käesolevas dokumendis esitatud info tavapärasel uurimistööl või raporti formaadis. Järgmises peatükis on esitatud pädevusmudel ning sellele järgnevad peatükid käsitlevad mudeli rakendamist toetavaid tegureid, mudeli kontseptuaalset raamistikku, sh seoseid Euroopa praeguste poliitiliste prioriteetidega, ning mudeli väljatöötamisel kasutatavaid meetodeid.

Pädevusmudel ei ole TE4I projekti lõpptulemus, vaid pigem soovitakse sellega stimuleerida arutelu ning edendada kaasamist toetava õpetajakoolituse arengut riikides.

Riikide arutelude ja arendustöö paremaks toetamiseks:

1. Lehekülgedel 12–18 esitatud pädevusmodeli kirjelduse osa on autoriõigustega kaitsmata ning seda saab vastavalt vajadusele ja erineval otstarbel edasi arendada ja kohandada. Sama tekstiosa on käesoleva dokumendi esikaane vahel eraldi kasutatava materjalina, mida võib vastavalt vajadusele kopeerida ja muuta, tingimusel et algallikale on viidatud.

2. Agentuuri veebilehel on kõigis agentuuri liikmesriikide keeltes avaldatud ja allalaetavad versioonid käesolevast raportist ning pädevusmodeli teksti toimetatavad elektroonilised versioonid: vt <http://www.european-agency.org/agency-projects/teacher-education-for-inclusion/profile>

KAASAVA ÕPETAJA PÄDEVUSMUDEL

Kaasavas koolikeskkonnas on kõigi õpetajate töö aluseks neli õpetamise ja õppimisega seotud tuumikväärtust:

1. Õppijate mitmekesisuse väärtustamine – õppijate erinevus on ressurss, mis rikastab haridust.
2. Kõigi õppijate toetamine – õpetajad eeldavad kõigilt õppijatelt head edasijõudmist.
3. Koostöö – koostöö ja meeskonnatöö on väga olulised kõigi õpetajate jaoks.
4. Isiklik professionaalne areng – õpetamine on ühtlasi ka õppimine ning õpetajad vastutavad pideva erialase enesetäiendamise eest (elukestev õpe).

Järgmistes alapeatükkides esitatakse tuumikväärtused koos nendega seotud õpetaja põhipädevustega.

Põhipädevused koosnevad kolmest elemendist: hoiakutest, teadmisest ja oskustest. Teatav *hoiak* või veendumus nõuab teatavaid *teadmisi* või mõistmise tasandit ning seejärel *oskusi* teadmiste praktiliseks rakendamiseks. Iga kindlakstehtud põhipädevuse puhul on esitatud peamised selle valdkonnaga seotud hoiakud, teadmised ja oskused.

Et kõik olulised tegurid saaks arvesse võetud, on põhipädevused siin esitatud loeteluna. Tegurid ei ole hierarhilises järjestuses ning neid ei tohiks käsitleda eraldiseisvana, kuna nad on vastastikku tihedalt seotud ja sõltuvad tugevalt üksteisest.

Esitatud on kõige olulisemad põhipädevused, mis TE4I projekti aruteludes esile toodi; nimekiri ei ole ammendav. Neid tuleks käsitada professionaalse arengutee alusena ning arutelude lähtekohana spetsiifilises kutseoskusaluse süsteemis, mida vajavad kõik õpetajad, kes töötavad eri riikides erinevates olukordades.

1. Õppijate mitmekesisuse väärtustamine – õppijate erinevus on ressurss, mis rikastab haridust.

Selle tuumikväärtusega seotud põhipädevused:

- kaasava hariduse käsitusviis;
- õppijate erinevuste aktsepteerimine.

1.1 Kaasava hariduse käsitusviis

Selle põhipädevuse aluseks on järgmised hoiakud ja veendumused:

... haridus põhineb kõigi õppijate võrdsel kohtlemisel, inimõigustel ja demokraatial;

... kaasav haridus nõuab ühiskondlikku muutust ning see on õppija võõrandamatu õigus;

... kaasavat haridust ja hariduse kvaliteeti ei saa käsitleda eraldi teemadena;

... ei piisa üksnes ligipääsust tavaharidussüsteemile; õppijate osalus tähendab, et kõik õppijad on haaratud nende jaoks tähenduslikku õppeprotsessi.

Selle põhipädevuse aluseks on eelkõige järgmised teadmised ja arusaamad:

... üleilmses ja kohalikus kontekstis kaasava hariduse aluseks olevad teoreetilised ja praktilised käsitusviisid ja põhimõtted;

... kõigi tasandite haridusasutuste üldisem töökultuuri ja poliitika süsteem, mis mõjutab kaasavat haridust. Õpetajad peavad tunnistama ja mõistma selle haridussüsteemi võimalikke tugevusi ja nõrkusi, milles nad töötavad;

... kaasav haridus on lähenemisviis, mis hõlmab kõiki õppijaid, mitte üksnes neid, kellel täheldatakse erinevaid vajadusi ja keda võib ohustada õppimisvõimalustest ilmajäämine;

... kaasamist ja mitmekesisust puudutav keelekasutus ning õppijate kirjeldamiseks, rühmitamiseks ja kategoriseerimiseks kasutatava terminoloogia mõju;

... kaasav haridus kui kõigi õppijate võimalus (juurdepääs haridusele), osalus (kvaliteetne õpikogemus) ning edasijõudmine (õppeprotsess ja õpitulemused).

Esmatähtsad oskused ja võimed, mida selle põhipädevuse puhul tuleks arendada, on järgmised:

... hinnata kriitiliselt oma veendumusi ja hoiakuid ning mõju, mida need avaldavad tegevusele;

... tegutseda igas olukorras eetilisel ja austada konfidentsiaalsust;

... võime kriitiliselt analüüsida haridussüsteemi ajaloolist arengut, et mõista praegust olukorda;

... vallata toimetulekustrateegiaid, mis lubavad õpetajatel seada kahtluse alla mittekaasavaid hoiakuid ja tööd segregeeritud õppekeskkonnas;

... suhtuda empaatiliselt õppijate mitmekesisusse vajadustesse;

... kujundada sotsiaalsetes suhetes austust ning valida kõigi õppijate ja teiste sihtrühmadega sobiv keelekasutus.

1.2 Õppijate erinevuste aktsepteerimine

Selle põhipädevuse aluseks on järgmised hoiakud ja veendumused:

... „erineda on normaalne“;

... õppijate mitmekesisust tuleb austada, väärtustada ja mõista kui ressursi, mis suurendab õpivõimalusi ning annab lisaväärtust koolidele, kohalikele kogukondadele ja ühiskonnale;

... kõigi õppijate häält tuleks kuulda võtta ja väärtustada;

... õpetaja on õppijate enesehinnangu ning sellest tulenevalt ka nende õppimisvõime olulisim mõjutaja;

... õppijate kategoriseerimine ja sildistamine võivad õpivõimalusi negatiivselt mõjutada.

Selle põhipädevuse aluseks on eelkõige järgmised teadmised ja arusaamad:

... oluline on teadmine õppijate mitmekesisusest (tuleneb erinevatest toetusevajadustest, kultuurist, keelest, sotsiaal-majanduslikust taustast, jne);

... õppijaid saab kasutada ressursina, et nad saaksid üksteiselt õppida mitmekesisuse kohta;

... õppijad õpivad erinevalt ning saavad toetada enda ja oma eakaaslaste õppimist;

... kool on kogukond ja sotsiaalne keskkond, mis mõjutab õppijate enesehinnangut ja õpivõimet;

... kooli ja klassi liikmeskond muutub pidevalt; mitmekesisus ei ole staatiline nähtus.

Esmatähtsad oskused ja võimed, mida selle põhipädevuse puhul tuleks arendada, on järgmised:

... õppida erinevustest õppima;

... teha kindlaks kõige sobivamad meetodid kõigis olukordades õppijate mitmekesisetele vajadustele reageerimiseks;

... käsitleda mitmekesisust õppekava rakendades;

... kasutada mitmekesisust eri õpetamisviiside ja -stiilide puhul õpetamist toetava ressursina;

... aidata kaasa selliste koolide-õpikogukondade loomisele, kus austatakse, soodustatakse ja väärtustatakse kõigi õppijate saavutusi.

2. Kõigi õppijate toetamine – õpetajad eeldavad kõigilt õppijatelt head edasijõudmist.

Selle tuumikväärtusega seotud põhipädevused:

- kõigi õppijate akadeemilise, praktilise, sotsiaalse ja emotsionaalse õppimise edendamine;

- heterogeenses klassides tõhusad õpetamismeetodid.

2.1 Kõigi õppijate akadeemilise, praktilise, sotsiaalse ja emotsionaalse õppimise edendamine

Selle põhipädevuse aluseks on järgmised hoiakud ja veendumused:

... õppimine on esmajoonel sotsiaalne tegevus;

... akadeemiline, praktiline, sotsiaalne ja emotsionaalne õppimine on kõigi õppijate jaoks võrdselt tähtsad;

... õpetajate ootused määravad suuresti õppija edukuse ning seetõttu on äärmiselt tähtis seada kõigi õppijate suhtes kõrged ootused;

... kõik õppijad peaksid olema aktiivse otsustaja rollis igas õppe- ja hindamisprotsessis, milles nad osalevad;

... vanemad ja teised pereliikmed on õppijatele õppimises oluliseks toeks;

... väga oluline on arendada kõigis õppijates autonoomiat ja otsustusvõimet;

... tuleb esile tuua kõigi õppijate potentsiaal ja õpivõime ning neid ergutada.

Selle põhipädevuse aluseks on eelkõige järgmised teadmised ja arusaamad:

... mõista vanemate ja teiste pereliikmetega tehtava koostöö väärtust;

... lapse arengu tüüpilised ja ebatüüpilised arengumudelid, eelkõige sotsiaalsete ja suhtlusoskuste arengu aspektist;

... õppijate kasutatavad erinevad õppimise mudelid ja lähenemisviisid õppimisele.

Esmatähtsad oskused ja võimed, mida selle põhipädevuse puhul tuleks arendada, on järgmised:

... olla tõhus verbaalne ja mitteverbaalne suhtleja, kes suudab reageerida vastavalt õppijate, vanemate ja teiste spetsialistide erinevatele pöördumistele;

... toetada õppijate suhtlusoskuste ja -võimaluste arengut;

... hinnata ja seejärel arendada õppijate oskust õppida;

... arendada sõltumatuid ja autonoomseid õppijaid;

... luua koosõppimise võimalusi;

... kasutada positiivseid käitumisjuhiseid, mis toetavad õppijate sotsiaalset arengut ja suhtlust;

... luua õpiolukordi, kus õppijad saavad turvalises keskkonnas riskida ja isegi ebaõnnestuda;

... kasutada õppimist toetava hindamise meetodeid, mis võimaldavad hinnata nii akadeemilist kui ka sotsiaalset ja emotsionaalset õppimist.

2.2 Heterogeensetes klassides tõhusad õpetamismeetodid

Selle põhipädevuse aluseks on järgmised hoiakud ja veendumused:

... tõhusad õpetajad õpetavad kõiki õppijaid;

... õpetajad vastutavad klassi kõigi õppijate õppimise toetamise eest;

... õppijate võimed ei ole ettemääratud; kõigil on võime õppida ja areneda;

... õppimine on protsess ja kõigi õppijate puhul on eesmärk arendada oskust õppida, mitte üksnes sisulisi/aineteadmisi;

... õppeprotsess on põhiolemuselt kõigi õppijate jaoks sama – eritehnikaid on väga vähe;

... mõnel puhul nõuavad konkreetset õpiraskused õppekava ja õppemeetodite kohandamist.

Selle põhipädevuse aluseks on eelkõige järgmised teadmised ja arusaamad:

... teoreetilised teadmised õppimisest ning õppeprotsessi toetava õpetamise mudelitest;

... positiivsed käitumise ja klassitöö juhtimise meetodid;

... klassi füüsilise ja sotsiaalse keskkonna kujundamine nii, et see toetaks õppimist;

... erinevate õppimistakistuste kindlakstegemine ja kõrvaldamine ning teadmised takistuste mõjust õpetamismeetoditele;

... põhioskuste, eelkõige võtmepädevuste arendamine sobivate õpetamis- ja hindamismeetodite abil;

... õppimist toetavad hindamismeetodid, mis keskenduvad õppija tugevuste kindlakstegemisele;

... õppekava sisu, õppeprotsessi ja õppematerjalide diferentseerimine, et kaasata kõiki õppijaid ja arvestada erinevate vajadustega;

... individualiseeritud lähenemisviis kõigi õppijate puhul, et toetada õppija autonoomiat;

... vajaduse korral individuaalsete õppeplaanide või õppekavade väljatöötamine, rakendamine ja tõhus ümbertegemine.

Esmatähtsad oskused ja võimed, mida selle põhipädevuse puhul tuleks arendada, on järgmised:

... rakendada eestvedamise oskusi, mh süsteemseid meetodeid positiivseks klassi juhtimiseks;

... töötada nii üksikute õppijatega eraldi kui ka heterogeensete rühmadega;

... kasutada õppekava kaasamise abivahendina, mis toetab juurdepääsu õppele;

... käsitleda mitmekesisuse teemasid õppekavaarenduses;

... diferentseerida õppemeetodeid, -sisu ja õpitulemusi;

... töötada õppijate ja nende pereliikmetega, et personaliseerida õppimist ja eesmärkide seadmist;

... võimaldada koosõppimist paindlikult moodustatud õppijarühmades, kus õppijad aitavad üksteist erineval moel, mh eakaaslasi juhendades;

... kasutada süsteemselt erinevaid õpetamismeetodeid ja lähenemisviise;

... rakendada IKTd ja tugitehnoloogiat, et toetada paindlike õppemeetodite kasutamist;

... kasutada õpetamismeetodeid, mis tõendatult toetavad õpieesmärkide saavutamist, kasutada alternatiivseid õpivõimalusi, paindlikku juhendamist ning anda õppijatele selget tagasisidet;

... kasutada kujundavat ja kokkuvõtvat hindamist, mis toetavad õppimist ning ei sildista õppijaid ega ole nende jaoks negatiivsete tagajärgedega;

... lahendada probleeme koostöös õppijatega;

... kasutada õppimise toetamisel erinevaid verbaalse ja mitteverbaalse suhtlemise oskusi.

3. Koostöö – koostöö ja meeskonnatöö on väga olulised kõigi õpetajate jaoks.

Selle tuumikväärtusega seotud põhipädevused:

- töö vanemate ja teiste pereliikmetega;
- töö koos teiste haridusvaldkonna spetsialistidega.

3.1 Töö vanemate ja teiste pereliikmetega

Selle põhipädevuse aluseks on järgmised hoiakud ja veendumused:

... teadlikkus vanemate ja teiste pereliikmetega tehtava koostöö lisaväärtusest;

... vanemate ja teiste pereliikmete kultuurilise ja sotsiaalse tausta ning seisukohtade austamine;

... tõhus suhtlus ja koostöö vanemate ja teiste pereliikmetega on õpetaja vastutus.

Selle põhipädevuse aluseks on eelkõige järgmised teadmised ja arusaamad:

... kaasav õpetamine põhineb koostööl;

... positiivsete suhtlusoskuste tähtsus;

... inimestevaheliste suhete mõju õpieesmärkide saavutamisele.

Esmatähtsad oskused ja võimed, mida selle põhipädevuse puhul tuleks arendada, on järgmised:

... kaasata vanemad ja teised pereliikmed tõhusalt lapse õppimise toetamisse;

... suhelda tõhusalt erineva kultuuri-, etnilise, keele- ja sotsiaalse taustaga vanemate ja teiste pereliikmetega.

3.2 Töö koos teiste haridusvaldkonna spetsialistidega

Selle põhipädevuse aluseks on järgmised hoiakud ja veendumused:

... kaasav haridus nõuab, et kõik õpetajad töötaksid meeskonnadena;

... koostöö, partnerlus ja meeskonnatöö on kõigi õpetajate jaoks olulised ning neid tuleks soodustada;

... meeskonnatöö toetab professionaalset arengut ning teistega koos ja teistelt õppimist.

Selle põhipädevuse aluseks on eelkõige järgmised teadmised ja arusaamad:

... teiste õpetajate ja haridustöötajatega tehtava koostöö väärtus ja eelised;

... tugisüsteemid ja -struktuurid, mida on võimalik kasutada täiendava abi, sisendi ja nõu saamiseks;

... koostöö mudelid, kus kaasavate klasside õpetajad teevad koostööd teiste erialade ja valdkondade (meditsiini-, sotsiaalasutuse jms) ekspertide ja töötajatega;

... koosõpetamine, kus õpetajad teevad meeskonnatööd, kaasates õppijaid, lapsevanemaid, eakaaslast, kooli teisi õpetajaid ja tugitöötajaid ning vastavalt vajadusele teiste erialade eksperte;

... teiste hariduses tegevate spetsialistide keelekasutuse/terminoloogia ning peamiste tööde ja lähenemisviiside tundmine;

... võimusuhted, mis valitsevad eri sidusrühmade vahel ning millega tuleb arvestada ja tõhusalt tegeleda.

Esmatähtsad oskused ja võimed, mida selle põhipädevuse puhul tuleks arendada, on järgmised:

... rakendada klassitöö eestvedamise ja juhtimise oskusi, mis võimaldavad teha tõhusat valdkondadevahelist tööd;

... õpetada koos teiste õpetajatega paindlikes meeskondades;

... töötada osana koolikogukonnast ning toetuda kooli sisemistele ja välistele ressurssidele;

... kujundada klassikogukonda, mis on osa suuremast koolikogukonnast;

... osaleda kogu kooli enesehindamis- ja arendusprotsessides;

... lahendada probleeme koostöös teiste spetsialistidega;

... panustada kooli partnerlussuhetesse teiste koolide, haridusasutuste ja kohalike organisatsioonidega;

... kasutada erinevaid verbaalse ja mitteverbaalse suhtlemise oskusi, et töötada koos teiste spetsialistidega.

4. Isiklik professionaalne areng – õpetamine on ühtlasi ka õppimine ning õpetajad vastutavad pideva enesetäiendamise eest (elukestev õpe).

Selle tuumikväärtusega seotud põhipädevused:

- oma töö analüüsimine ja tagasisidestamine;

- õpetaja esmakoolituses omandatud eri- ja kutsealase pädevuse pidev täiendamine.

4.1 Oma töö analüüsimine ja tagasisidestamine

Selle põhipädevuse aluseks on järgmised hoiakud ja veendumused:

... õpetamine on protsess, mis nõuab pidevat ja süsteemset planeerimist, hindamist, analüüsi ja tagasisidestamist ning selle põhjal ja vajaduse korral muudetud tegutsemist;

... oma töö pidev analüüs ja tagasisidestamine võimaldab õpetajatel töötada tõhusalt lapsevanematega ning teha meeskonnatööd teiste õpetajate ja spetsialistidega koolis ja väljaspool kooli;

... õpetaja igapäevatöös on esmatähtis tõendus põhjus;

... personaalse pedagoogilise lähenemisviisi väärtustamine.

Selle põhipädevuse aluseks on eelkõige järgmised teadmised ja arusaamad:

... personaalsed metakognitiivsed, õppima õppimise oskused;

... teadmine, mida tähendab olla reflekteeriv praktik ning kuidas arendada analüüsi- ja tagasisidestamisoskusi oma tegevuse kohta ja tegevuse ajal;

... meetodid ja strateegiad oma töö ja tulemuste hindamiseks;

... tegevusuuringu meetodid ja selle olulisus õpetaja töös;

... personaalsete probleemilahendusstrateegiatega arendamine.

Esmatähtsad oskused ja võimed, mida selle põhipädevuse puhul tuleks arendada, on järgmised:

... süsteemselt hinnata oma töö tulemusi;

... tõhusalt kaasata teisi analüüsima õpetamist ja õppimist;

... aidata kaasa kooli kui õpikogukonna kujundamisele.

4.2 Õpetaja esmakoolituses omandatud eri- ja kutsealase pädevuse pidev täiendamine

Selle põhipädevuse aluseks on järgmised hoiakud ja veendumused:

... õpetajad vastutavad pideva erialase enesetäiendamise eest;

... õpetaja esmakoolitus on esimene samm elukestvas erialases õppes;

... õpetamine on ühtlasi ka õppimine; avatus uute oskuste õppimisele ning aktiivne info- ja nõuküsimine on tugevuse, mitte nõrkuse näitaja;

... õpetaja ei saa olla ekspert kõigis kaasava hariduse küsimustes. Põhiteadmised kaasavas koolikeskkonnas töö alustamiseks on hädavajalikud, aga pidev õppimine on samuti väga oluline;

... muutus ja areng on kaasavas hariduses pidevad ning õpetajatel on vaja oskusi, et muutuvate vajaduste ja nõudmistega kogu karjääri vältel toime tulla ning neile adekvaatselt reageerida.

Selle põhipädevuse aluseks on eelkõige järgmised teadmised ja arusaamad:

... haridusvaldkonna õigusaktid ja õiguslik taust, milles õpetajad töötavad; õiguslikus tähenduses teadmised õpetaja kohustustest ja vastutusest õppijate, nende pereliikmete, kolleegide ja oma elukutse ees;

... õpetaja täiendusõppe võimalused kaasavat praktikat tõhustavate teadmiste ja oskuste arendamiseks.

Esmatähtsad oskused ja võimed, mida selle põhipädevuse puhul tuleks arendada, on järgmised:

... kasutada innovatsiooni ja personaalset õppimist soosivaid paindlike õpetamisvõtteid;

... rakendada ajajuhtimisvõtteid, et täiendusõppevõimalusi ära kasutada;

... olla avatud ja proaktiivne, et kasutada kolleegide ja teisi spetsialiste õppimise ja inspiratsiooni allikana;

... aidata kaasa kogu koolikogukonna õppimisele ja arengule.

KAASAVA ÕPETAJA PÄDEVUSMUDELI RAKENDAMINE

Üldpõhimõtted

Järgnevad kokkulepitud üldpõhimõtted on kaasava õpetaja pädevusmudelis esitatud tuumikväärtuste ja põhipädevuste aluseks.

1 - Kaasavat haridust toetavad väärtused ja põhipädevused on vajalikud kõigile õpetajatele, samuti nagu kaasava hariduse ellurakendamise eest vastutavad kõik õpetajad.

2 - Kaasavat haridust toetavad väärtused ja põhipädevused loovad õpetajatele vajamineva aluse, et töötada erinevate vajadustega õppijatega tavaklassis. Tegu on olulise erisusega, mis laiendab kaasamise fookust konkreetsete õppijarühmade (nt hariduslike erivajadustega õppijate) vajadustega arvestamisest kaugemale. Esitatud väärtused ja pädevused toonitavad ülimalt olulist sõnumit, et kaasav haridus on lähenemisviis, mis hõlmab kõiki õppijaid, mitte üksnes piiritletud erivajadustega rühmi.

3 - Õpetaja esmakoolituse tarbeks käesolevas dokumendis sõnastatud väärtused ja pädevused on aluseks olulisematele hoiakutele, teadmistele ja oskustele, millele saab rajada edasise arengu kutseaalal ja täiendusõppes. Põhipädevused on olemuslik osa pideva erialase enesetäiendamise võimalustest, mis võivad hõlmata ka eripedagoogika või hariduslike erivajaduste alaseid kursuseid. Iga õpetaja peaks neid põhipädevusi oma erialal töötades pidevalt arendama.

4 - Väärtused ja pädevused, mida kõik õpetajad kaasavas koolikeskkonnas töötamiseks vajavad, ei ole vastuolus eriharidusega, mida saavad eripedagoogid, kes võivad tavaõpetajaid nende töös toetada. Need väärtused ja pädevused on kõigi õpetajate – sh eripedagoogide – töö aluseks.

5 - Käesolevas pädevusmudelis kirjeldatud väärtused ja pädevused on teadlikult sõnastatud üldiselt, et toetada õpetajate kui elukestvate õppijate ja reflekteerivate praktikute arengut kogemusõppe ja oma tegevuse uurimise kaudu.

6 - Tuumikväärtused ja põhipädevused toetavad õpetajakoolituse üliõpilaste professionaalset arengut ning annavad suuniseid õpetajakoolituse õppejõudude tööks.

7 - Kaasamist toetavaid väärtusi ja pädevusi tuleks käsitada ühe lähtekohana õpetaja esmakoolituse õppekavade kavandamisel ja väljatöötamisel. Kaasava hariduse põhimõtete süsteemi tuleks rakendada nii õpetaja esmakoolituse kui üldhariduse õppekavades.

8 - Kaasavat haridust toetavate väärtuste ja pädevuste integreerimist õpetaja esmakoolitusse tuleks riikides arutada laia sidusrühmade ringiga erinevates kontekstides. Sellise dialoogi kaudu võivad põhipädevused olla vahendiks, mille abil vähendada tajutud lõhet klassis õpetavate õpetajate ning teiste hariduse sidusrühmade (lapsevanemate, tugispetsialistide, haridusametnike jne) vahel.

Pädevusmudeli kasutamine

TE4I projekti töös jõuti kokkuleppele järgmistes õpetaja esmakoolituse eesmärkides:

- arendada uute õpetajate suutlikkust olla oma töös kaasavamad;
- arendada uusi õpetajaid, kellel on nii tõhusad õpetamisoskused kui ka head ainealased teadmised.

Kaasava õpetaja pädevusmudel on välja töötatud, et toetada nende eesmärkide täitmist kõigis õpetaja esmakoolituse õppekavades. Kõik tuumikväärtused ja põhipädevused on

läbivad, mitte valdkonna- või ainekesksed. Samuti ei ole tuumikväärtuste ja põhipädevuste puhul ühtki õppekava rakendamise meetodit võrreldes teistega eelistatud.

Eelkõige on kaasava õpetaja pädevusmudel mõeldud juhisenä kõi õpetajate esmakoolituse õppekavade koostamiseks ja rakendamiseks. See ei ole esmakoolituse õppekava ettekirjutus, vaid pigem võimalik inspiratsiooniallikas õppekavas oluliste teemade (õppe sisu) ja õpetamismeetodite selgitamiseks ning soovitatavate õpiväljundite täpsustamiseks.

Mudeli kasutusvõimalusi on arutanud ja neis kokku leppinud TE4I projekti eksperdid. Erinevad projekti tegevustes osalenud sidusrühmad on aga osutanud, et pädevusmudelist võiks kasu olla ka muudes olukordades. Projektisaruteludes on viidatud ka järgmistele kasutusvõimalustele:

- õpetajakoolituse üliõpilaste jaoks võiks pädevusmudel olla eneserefleksiooni vahend. Eelkõige võib mudel aidata üle saada eraldatuse kogemisest koolis, tuua esile olulisi hoiakuid, teadmiste valdkondi ja oskusi, mida õpetajakoolituse üliõpilastel on vaja kriitiliselt analüüsida, et seada kahtluse alla stereotüüpe, mida nad võivad olla omandanud;
- õpetajakoolituse õppejõudude jaoks võiks pädevusmudel olla arutelu alusmaterjal, mida kasutada kaasavat haridust kui kõiki õppijaid hõlmavat lähenemist käsitleva mõtteviisi dekonstrueerimiseks ja rekonstrueerimiseks. Õppejõud võivad kasutada mudelit juhisenä ka enda töös erinevate vajadustega üliõpilastega;
- töötavad õpetajad võiksid kasutada pädevusmudelit juhisenä prioriteetide seadmiseks erialase enesetäiendamise kavandamisel;
- koolijuhid võiksid kasutada pädevusmudelit juhisenä õpetajate kutseasta ning pikema perspektiiviga erialase arengu suunamiseks tervikliku kooliarenduse kontekstis;
- haridusvaldkonna tööandjate (riik, kohalikud omavalitsused) jaoks võiks pädevusmudel anda juhiseid töötajate värbamiseks, nende spetsialistide väljaselgitamiseks, kes on koolis töötamiseks sobiva ettevalmistusega. Mudel loob võimaliku uue vaatenurga ka teiste koolis töötavate spetsialistide (koolipsühholoogid, sotsiaalpedagoogid jne) esmakoolituse ja pikema erialase enesetäiendamise prioriteetide seadmiseks.

Viimane võimalus on seotud aspektiga, millele juhtisid korduvalt tähelepanu paljud projektis osalenud sidusrühmade esindajad: pädevusmudelis esitatud tuumikväärtused ei ole olulised mitte üksnes kõigi õpetajate, vaid ka koolijuhtide, õpetajakoolituse õppejõudude, teiste haridusvaldkonnas töötavate spetsialistide ning haridusametnike ja poliitikakujundajate jaoks.

Pädevusmudeli rakendamist toetavad tegurid

TE4I projekti kolme tegevusaasta jooksul tehti kindlaks ja arutati läbi mitmed kaasamist toetava õpetajakoolituse teel seisvad takistused. Ometi on riikide kogemuste põhjal juba praegu selge, et võimalikele takistustele leidub ka innovatiivseid lahendusi. Toetudes sellistele innovatiivsetele lahendustele ning samuti kaasava õpetaja pädevusmudelit käsitlevatele aruteludele, on välja toodud rida olulisi tegureid, mis mudeli rakendamist toetavad. Lisaks mudeli võimalikule kasutusele õpetaja esmakoolituse õppekavades on tegurid seotud laiemate hariduspoliitiliste ning õpetajahariduse poliitikat ja praktikat käsitlevate teemadega.

Järgmistes peatükkides on need toetavad tegurid seostatud TE4I projekti lõppraportis esitatud õpetaja esmakoolitust käsitlevate soovitustega (vt täpsemalt <http://www.european-agency.org/publications/ereports/te4i-challenges-and-opportunities/te4i-challenges-and-opportunities>).

Projekti soovitusel osutavad õpetaja esmakoolituse arenguprioriteetidele kogu Euroopas. Projekti sidusrühmade poolt väljatoodud tegureid, mis toetavad kõige enam pädevusmudeli rakendamist, võib pidada ka teguriteks, mis aitavad suuresti täita lõppraportis esitatud olulisemaid soovitusi.

1. Õpetajakoolitusega seotud tegurid

1.1 Õpetaja esmakoolituse kandidaatide leidmine

- õpetajakoolituse üliõpilaste mitmekesisuse väärtustamine peaks olema tuumikväärtus, mis kajastub poliitikas ja õpetajakoolitusasutuste töös;
- õpetaja esmakoolituse üliõpilaste tausta homogeensusele tuleks pöörata tähelepanu. Üliõpilaste mitmekesisuse suurendamiseks on vaja hoolikalt üle vaadata esmakoolituse sisseastumismõõdud ja üliõpilaskandidaatide leidmise strateegiad. Et leida erineva taustaga õpetajakandidaate, tuleks välja töötada paindlikud võimalused õpetajakutse juurde jõudmiseks. Eelkõige tuleks tähelepanu pöörata puuetega üliõpilaskandidaatide leidmist toetavatele võimalustele (vastavalt ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioonile, 2006).

1.2 Õpetaja esmakoolituse õppekavad

- Õpetaja esmakoolituse olulisim eesmärk peaks olema aidata üliõpilastel välja arendada oma pedagoogiline teooria, mis põhineb kriitilisel mõtlemisel ja analüüsioskustel ning on vastavuses põhipädevuste raames käsitletud teadmiste, oskuste ja väärtustega. Üliõpilastel peaks kujunema ka arusaamine õpetaja laiemast rollist koolis kui õpikogukonnas.
- Kultuurilisi norme ja väärtusi, mida õpetajakoolituse üliõpilased õppesse kaasa toovad, tuleks käsitada teadmiste ja oskuste omandamise lähtekohana. Õpetaja esmakoolitus peaks toetuma üliõpilaste eelnevatele kaasamiskogemustele ning vajaduse korral katkestama segregeeritud haridusest saadud isiklike kogemuste tsükli. Stereotüübid on vaja seada kahtluse alla ning kujundada üliõpilastes tundlikkust, mis põhineb mitmekesisuse teemade sügaval mõistmisel ja võimel rakendada seda mõistmist oma töös.
- Õpetajakoolituse üliõpilastel on vaja vahetuid kogemusi tööst erinevate vajadustega õppijatega ning õpetajatest, kes töötavad kaasavas keskkonnas oskuslikult. Tulevastel õpetajatel on vaja koolipraktika ajal näha teooriat praktikas ning saada praktikavõimalusi kaasavas koolikeskkonnas.
- Õpetaja esmakoolitus peab peegeldama kooliõppekavade muutumist ainepõhistest läbivate teemade õpetamise ja õppimise suunas. Õpetaja esmakoolituse õppekava peaks lähtuma mudelist, mille järgi kaasav praktika on seostatud kõigi sisuliste teemade ja ainetega. Õppekava peab:
 - tasakaalustatult arvestama võimalustega kaasata spetsialiste selliste õpivajadustega õppijate ja rühmade puhul, keda võib ohustada tavaharidussüsteemist kõrvalejäämine;
 - esitama üliõpilastele väljakutseid, võimaldades neil kogeda tegelikult elus ettetulevate probleemolukordade lahendamise kaudu nii õppimistakistusi kui ka saada eduelamusi.
- Õpetaja esmakoolituses on vaja seada eesmärgiks väärtuste väljendumine tegevuses, et üliõpilastel oleks õppe ja õpetajapraktika eri faasides võimalik demonstreerida tuumikväärtuste ja põhipädevuste rakendamist. Tuumikväärtuste ja põhipädevuste hindamine nõuab õppimist toetava hindamissüsteemi kasutuselevõttu õpetaja

esmakoolituses. Eri hindamismeetodite, nt enesehindamise, üliõpilase, kaasõppurite, mentorite ja juhendajate vastastikhindamise ning portfooliode abil tuleks hinnata eelkõige põhipädevuste raames esitatud hoiakuid, teadmisi ja oskusi.

1.3 Õpetajakoolituse õppejõudude töö

- Kaasava õpetaja pädevusmudelis kirjeldatud tuumikväärtused ja põhipädevused on rakendatavad kõigi õpetajate esmakoolituse õppejõudude töös. Õppejõududel on vaja mudeldada tuumikväärtusi ja põhipädevusi oma töös üliõpilastega. Eelkõige on neil vaja demonstreerida, kuidas väärtustada mitmekesisust ning tõhusalt toetada üliõpilaste õpet, kasutades erinevaid õpetamis- ja hindamismeetodeid. Samuti peaksid nad tegema koostööd praktikakoolide töötajatega ning teiste teaduskondade ja/või ainete õpetajakoolituse õppejõududega.

- Õpetajakoolituse õppejõud ise peavad omaks võtma elukestva õppe põhimõtted. Neil on vaja tuge, et aktiivselt kasutada pideva erialase enesetäiendamise võimalusi, mis tõhustavad nende tööd kaasavate õpetajakoolitajatena.

- Et tõhusalt toetada üliõpilasi kaasavateks õpetajateks saamisel, peavad kõik õpetajakoolituse õppejõud tegelema põhipädevustes sõnastatud teadmiste, oskuste ja väärtuste arendamisega, eelkõige juhtudel, kui neil ei ole vahetut töökogemust erinevate vajadustega õppijatega. Ideaalis peaksid õpetajakoolituse õppejõudude täiendusõppevalikus olema koolitused, millega tõstetakse teadlikkust mitmekesisuse temaatika alal. Et kõik õppejõud suudaksid tõhusalt mudeldada pädevusmudelis välja toodud tuumikväärtusi ja põhipädevusi ning oleksid võimelised selgelt väljendama üliõpilastele, mida, kuidas ja miks õpetada mitmekesiste vajadustega õppijatele, võib siiski olla vajalik ka vahetu töökogemus kaasavas koolikeskkonnas.

1.4 Koostöö koolide ja õpetajakoolitusasutuste vahel

- Et õpetajakoolituse õppejõud saaksid vajaliku praktilise koolitöö kogemuse, on õpetajakoolitusasutustel vaja süsteemi ja vahendeid, et teha meeskonnatööd õppejõudude ja erinevates koolides töötavate spetsialistide ning laiema kogukonnaga.

- Tähelepanu tasub pöörata ka sellele, et kõrgkoolide ja koolide mentorid/õppejõud, kes praktika ajal üliõpilaste jaoks kaasavat õpet mudeldavad, täidavad erinevaid rolle. Et toetada õpetajakoolituse üliõpilasi erinevates situatsioonides ning võimaldada neil osaleda erinevates koolipere tegemistes (mitte ainult klassiõppes), peaksid koolis töötavad praktikajuhendajad lähtuma kaasava õpetaja pädevusmudelis soovitatud lähenemisviisist. See eeldab, et neil endal on samuti erialase enesetäiendamise võimalusi.

2. Õpetajakoolituse ja kaasava hariduse poliitikaga seotud tegurid

2.1 Süsteemne lähenemine

- Õpetajad täidavad olulisimat rolli selles, et kaasav haridus koolis tegelikkuseks saaks. Ometi ei ole kaasav õpetaja ainus kaasava kooli arendamise komponent ning ta täidab oma rolli osana laiemast süsteemist. Süsteemi arendades tuleks keskenduda õppijate õiguste tagamisele ning luua tugisüsteemid ja eraldada vahendid, mis võimaldavad nende õiguste rakendamist kõigil haridustasemetel.

- Kohaliku ja riigi tasandi hariduspoliitika kujundajad täidavad olulist osa, sõnastades kaasava hariduse visiooni, mis seejärel arendatakse edasi koordineeritud haridus- ja õpetajakoolituspoliitika süsteemiks. Kõik õpetajakoolitust ja kooliharidust käsitlevad strateegiad tuleks välja töötada teadusuuringutele toetudes. Strateegiad peaksid olema kooskõlastatud ja vastastikku seotud, et nad toetaksid üksteise elluviimist ning samu eesmärke.

- Õpetaja esmakoolitusega tegelevate asutuste tegevusstrateegiat peaks suunama selge visioon kõrgkoolidest kui kaasavat õpet pakkuvatest organisatsioonidest. Haridusjuhtide roll sellise visiooni sõnastamisel, levitamisel ja seejärel elluviimisel on äärmiselt oluline. Tegevusstrateegia peab soodustama kaasava lähenemisviisi integreerimist kõigisse õppekavadesse. Kaasav haridus peab läbiva teemana kajastuma kõigis ainetes ja erialavaldkondades ning õpetaja esmakoolituse poliitikas tuleks arvestada selle mõju teistele teemadele, nt õpetajakoolituse õppejõudude töölevõtmisele ja erialasele arengule.
- Õpetajakoolituse õppejõudude kaadri homogeensus nõuab samasugust tähelepanu nagu üliõpilaskonna homogeensus. Õpetaja esmakoolituse üliõpilased vajavad rollimudeleid – õppejõude ja haridusjuhte – kes peegeldavad ühiskonna mitmekesisust. Kõrgkoolide töötajate värbamise strateegiates tuleks lähtuda vajadusest arvestada kohaliku kogukonna liikmete mitmekesisusega.
- Õpetajakoolituse õppejõududel on vaja erialase enesetäiendamise võimalusi, sh kutse aastat, mentorlust ja pidevat täiendusõpet, mis toetaks nende tööd kaasavate õppejõududena, kes oma tegevuses mudeldavad pädevusmudelil sõnastatud tuumikväärtusi ja põhipädevusi.

2.2 Kokkulepitud keelekasutus ja terminoloogia

- Kaasava hariduse rakendamist toetab see, kui valdkonna olulisematest mõistetest saadakse ühtmoodi aru. Kaasava õpetaja pädevusmudeli tuumikväärtuste ja põhipädevuste mõistete kooskõlastatud kasutus võib hõlbustada kaasava hariduse eri sidusrühmade koostööd.
- Kaasav haridus peaks hõlmama kõiki õppijaid. Õpetaja töö peaks olema suunatud sellele, et ületada kõigi õppijate õppimise ees seisvad takistused. See tähendab eemaldumist kaasamiskäsitluselt, mis keskendub õppijate vähemusele ning põhineb nende erinevuste väljaselgitamisel või õppijate sildistamisel, mis võib nende õppimisele negatiivset mõju avaldada.

2.3 Pidev tugi õpetajatele

- Kaasava hariduse elluviimist tuleks käsitada kollektiivse ülesandena, milles igal sidusrühmal on oma roll ja vastutus. Klassiõpetajad vajavad oma rolli täitmiseks tuge, sh süsteemi, mis soodustab suhtlust ja meeskonnatööd mitmesuguste spetsialistidega (ka nendega, kes töötavad kõrgkoolis), ning pideva erialase enesetäiendamise võimalusi.
- Tuumikväärtusi ja põhipädevusi tuleks käsitada õpetaja täiendusõppe ja pideva erialase enesetäiendamise juhisenä. Kutse aasta ja koolis pakutav mentorlus, pidev erialane enesetäiendamine ning kitsama spetsialiseerumisega jätkuõppevõimalused peaksid olema kooskõlas õpetaja esmakoolituse ajal edendatud tuumikväärtustega. Pädevusmudelil esitatud põhipädevusi tuleks vaadelda spiraalse õpivõimaluste jadana, mida on võimalik jätkuva erialase enesetäiendamise käigus üha uuesti kasutada ning omandada üha sügavamal õppimise ja mõistmise tasandil.
- Erialase enesetäiendamise võimalused töötavatele õpetajatele, kellel ei ole kaasava hariduse kogemust, peaksid samuti juhinduma pädevusmudelil esitatud tuumikväärtustest ja põhipädevustest.
- Koolijuhtide erialase arengu võimalused peaksid lähtuma kaasava hariduse põhimõtetest, mis on seotud mudelil esitatud tuumikväärtustega. Koolijuhtide hoiakud ja veendumused kaasamise suhtes otsustavad olulisel määral, kuivõrd viiakse organisatsioonikultuur vastavusse kaasava õpetaja pädevusmudelil esitatud tuumikväärtustega.

2.4 Kaasamise põhimõtete vastavusse viidud meetmed hariduse tulemuslikkuse hindamiseks

- Õpetajad ja õpetajakoolituse õppejõud töötavad organisatsioonides – koolides ja kõrgkoolides – mis on õppivad kogukonnad. Need õpikogukonnad väärtustavad oma töötajaid spetsialistidena ning toetavad nende tööd selge visiooni ja jagatud kultuuri kaudu, mis edendab kaasavat haridust kõigil tasanditel.
- Kõigi kooli ja õpetajakoolitusega tegeleva kõrgkooli arendusprotsesside puhul peaks organisatsiooni arengustrateegiat ja praktilist tööd vaatlema kaasamise kontekstis. Läbipaistvate kvaliteedijuhtimisprotseduuride kaudu tuleks toetada õpetajate ja õppejõudude osalust selliste organisatsiooni töömeetodite hindamises ja arendamises, mis toetavad jagatud väärtusi kaasavas keskkonnas toimuvast õppest.
- Tulemushindamise meetmetes ja protseduurides tuleks arvesse võtta õpetajate ja õpetajakoolituse õppejõudude tööd kõigi õppijatega. Selliste meetmetega tuleks hinnata mitmesuguseid õpitulemusi ning mitte piirduda kitsalt tõlgendatud akadeemilise edukusega.

Kokkuvõtvad märkused

Esitatud pädevusmudeli rakendamist toetavate tegurite loetelu ei ole ammendav. Need tegurid kehtivad kõigis kontekstides ja olukordades ning pädevusudeli rakendamise eeldusi oleks vaja täpsemalt uurida riikide kontekstis. Käesolevas dokumendis on esitatud projektiekspertide ja sidusrühmade poolt projektiaruteludes kokkulepitud ettepanekute kokkuvõte.

Kaasava õpetaja pädevusmudel kirjeldab tuumikväärtusi ja põhipädevusi, mida koolides töötavad õpetajad ning neid ettevalmistavad õppejõud peaksid väljendama oma töös õppijatega. Kaasava õpetaja tööd peavad toetama ka teised haridusvaldkonna spetsialistid, koolikultuur ja töökorraldus ning hariduse poliitiline taust, mis kõik koos teevad kaasamise võimalikuks. Selline mudel peab selgelt kajastuma juba õpetaja esmakoolituses ning ideaalis moodustama osa selgest arenguteest, mida läbitakse, kasutades elukestva õppe keskmes olevaid erialase enesetäiendamise võimalusi.

PÄDEVUSMUDELI KONTSEPTUAALNE ALUS

Kaasamist toetava õpetajakoolituse (TE4I) projekti raames väljatöötatud kaasava õpetaja pädevusmudel isitatakse tuumikväärtused ja põhipädevused, mida kõigil õpetajatel on kaasavas hariduses töötamiseks vaja. Pädevusmudeli väljatöötamisel juhinduti kolmest kriteeriumist:

1 - kaasamine on põhimõtteline, põhiõigustest lähtuv lähenemisviis haridusele, mis toetub reale kesksetele väärtustele;

2 - keskendumine eraldiseisvatele õpetamiseks vajalikele pädevustele toob kaasa praktilisi ja kontseptuaalseid probleeme ning selleks, et pädevusmudel oleks kasutatav eri riikides ja tähenduslik eri sidusrühmadele, on pädevustele vaja läheneda üldisemalt;

3 - üksikute riikide poliitilisi prioriteete ja nende mõju sotsiaal- ja hariduspoliitikale ei saa eirata, kuid riigid on ühinenud rahvusvaheliste ja Euroopa Liidu poliitiliste kokkulepetega, mis mõjutavad kaasavat haridust ja õpetajakoolitust.

Väärtuspõhine lähenemisviis kaasavale haridusele

Üks viiest Euroopa 2020 strateegia (http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm) põhieesmärgist on seotud haridusega. Selle eesmärgiga rõhutatakse selgelt väärtuste tähtsust Euroopa haridussüsteemides: „kuni 2020. aastani peaks Euroopa koostöö peamine eesmärk olema toetada haridus- ja koolitussüsteemide täiendavat arendamist liikmesriikides, mille eesmärk on tagada:

a) kõikide kodanike isiklik, ühiskondlik ja ametialane eneseteostus;

b) püsiv majanduslik heaolu ja tööalane konkurentsivõime, edendades samas demokraatlikke väärtusi, sotsiaalset ühtekuuluvust, kodanikuaktiivsust ja kultuuridevahelist dialoogi.“ (Nõukogu järeldused 2009, lk 3).

Euroopa 2020 strateegias seatakse haridusele ja koolitusele järgmiseks kümnendiks neli strateegilist eesmärki. Strateegiline eesmärk nr 3 käsitleb võrdsete võimaluste, sotsiaalse ühtekuuluvuse ja kodanikuaktiivsuse edendamist – selle eesmärgi puhul tõuseb esile väärtuste tähtsus: „Haridus peaks edendama kultuuridevahelisi pädevusi, demokraatlikke väärtusi ning põhiõiguste ja keskkonna austamist ja ka võitlust igasuguse diskrimineerimise vastu ning andma kõigile noortele kõik vajaliku, et nad saaksid erineva taustaga eakaaslastega positiivselt suhelda.“ (lk 4).

2008. aastal toimunud rahvusvahelise kaasava hariduse konverentsi kokkuvõttes on kirjas: „Kaasav haridus põhineb real mõistetel ja väärtustel, mis on seotud ühiskonnaga, mida soovitakse rajada, ning ideaalse inimesega, keda soovitakse arendada. Kui tahame kaasavat ühiskonda, mis on rahumeelsem ja erinevuste suhtes lugupidavam, on ülimalt oluline, et õppijatel on võimalus kujundada ja kogeda neid väärtusi kas koolis või mitteformaalses keskkonnas haridust omandades.“ (lk 11).

Väljavõtte põhjal võib näha, et mõtlemine on avardunud võrreldes kitsa käsitlusega kaasamisest kui vahendist, mille abil mõista ja ületada puudujääke, ning praeguseks on üldiselt omaks võetud, et kaasamine on seotud soolise, etnilise ja klassikuuluvuse, sotsiaalsete tingimuste, tervise ja inimõiguste teemadega, mis hõlmavad universaalset kaasatust, juurdepääsu, osalust ja edasijõudmist (Ouane, 2008).

Puuetega inimeste õiguste konventsiooni (2006) artiklis 24 rõhutatakse, et puuetega inimestel on õigus haridusele. Veel enam: „Osalisriigid tunnistavad puuetega inimeste õigust haridusele. Soovides võimaldada selle õiguse teostamist ilma diskrimineerimiseta ja võrdsete võimaluste alusel, tagavad osalisriigid kaasava haridussüsteemi selle kõigil

astmetel ja elukestva õppe, mille eesmärgiks on: inimese potentsiaali, väärikuse ja enesest lugupidamise täielik väljaarendamine, austuse tugevdamine inimõiguste, põhiõiguste ja inimeste mitmekesisuse suhtes.“ (lk 17).

UNESCO ja UNICEF (2007): „Õigus haridusele vajab pühendumist, et tagada universaalne juurdepääs ja võtta muuhulgas kasutusele kõik vajalikud meetmed, et jõuda ka kõige enam marginaliseeritud lasteni. Siiski ei piisa laste koolisaamisest; see ei taga haridust, mis võimaldab inimestel saavutada oma majanduslikud ja sotsiaalsed eesmärgid ning omandada oskused, teadmised, väärtused ja hoiakud, mis muudavad nad vastutustundlikeks ja aktiivseteks kodanikeks.“ (lk 27).

Õigustest lähtuv kõiki õppijaid kaasav haridus eeldab terviklikku lähenemisviisi ning seda, et õpetajaid peetaks enamaks kui lihtsalt ainesisu edastajateks. UNESCO (2008): „Õigustest lähtuva lähenemisviisi rakendamine haridusele selleks, et liikuda suurema kaasamise suunas, nõuab ulatuslikku koolisüsteemi reformi, sh põhiseaduslike tagatiste ja hariduspoliitika, õppekavade, õpetajakoolitussüsteemi, õppematerjali, õppekeskkonna, õppemeetodite, vahendite eraldamise jms muutmist. Et väärtustada mitmekesisust ja erinevusi ning näha neid mitte probleemide, vaid võimalustena, on eelkõige vaja muutust kõigi haridussüsteemis tegevate inimeste hoiakutes.“ (lk 29).

Kaasav haridus on raammõiste, mis mõjutab erinevaid strateegiaid ja nende rakendamise võimalusi kohustuslikus, kesk- ja kõrghariduses ning õpetajakoolituses. Kaasava hariduse eesmärgid on võimalik saavutada keskkonnas ja süsteemis, kus kõiki väärtustatakse võrdselt ning koole peetakse ühiskonna varaaidaks. Kaasavas hariduses tegeletakse kõigi õppijatega ning seatakse eesmärgiks suurendada igaühe võimalusi osaleda enda jaoks tähenduslikus õppes ning vähendada inimeste kõrvalejäämist haridusest ja ühiskonnaelust laiemalt.

Kokkuvõttes on kaasav haridus olemuselt põhimõtteline õigustest lähtuv lähenemisviis, mille aluseks on rida keskseid väärtusi: võrdsus, osalus, kogukondade arendamine ja säilitamine ning mitmekesisuse austamine. Väärtused, mida õpetaja kannab, määravad suuresti tema tegevuse. Maailma puuete raportis (2011) rõhutatakse: „Äärmiselt oluline on pakkuda tavakooliõpetajatele sobivat koolitust, et nad oleksid pädevad õpetama mitmekesisete vajadustega lapsi.“ (lk 222). Raport osutab selgelt vajadusele sellise koolituse järele, mis pöörab tähelepanu hoiakutele ja väärtustele, mitte üksnes teadmistele ja oskustele.

Euroopa Komisjoni poolt ellukutsutud õpetajate professionaalse arengu töörühma vastastikuse õppimise seminari raporti (*Report of Peer Learning Activity 2011*) järgi „ei saa kõiki õpetamise aspekte täielikult kirjeldada või määratleda; õpetaja professionaalsed väärtused, eelsoodumused ja hoiakud võivad olla sama tähtsad kui paremini mõõdetavad ja arvuliselt tõendatavad aspektid.“ (lk 7). Raportis osutatakse, et kogu Euroopas „peetakse õpetaja pädevuse komponentideks sageli teadmisi, oskusi ja hoiakuid.“ (lk 10).

Seepärast lepidi TE4I projektis kokku, et kaasavat haridust toetavate õpetaja pädevuste uurimisel lähtutakse tuumikväärtustest. Seoses kõigi õppijate õpetamise ja õppimisega tehti kindlaks neli tuumikväärtust – õppija mitmekesisuse väärtustamine, kõigi õppijate toetamine, koostöö ning õpetaja erialane enesetäiendamine –, mis loovad kõigi õpetajate jaoks aluse kaasavas hariduses töötamiseks vajalike teadmiste omandamisel, mõistmise arendamisel ning oskuste rakendamisel.

Projektis jõuti ka kokkuleppele, et need tuumikväärtused:

- on põhimõtted, mis väljenduvad ja saavad nähtavaks õpetaja tegevuse kaudu;
- muutuvad õpetajakoolituses loodavate õpivõimaluste kaudu „teooriaga rikastatud praktilisteks teadmisteks“.

Põhipädevused mudeli alusena

Kõigi õpetajate jaoks kaasavas koolikeskkonnas töötamiseks hädavajalike tuumikväärtuste alusel määrati kindlaks olulisimad pädevused, mida kõigil õpetajatel on vaja tööks kaasavas hariduses. Projekti põhitähelepanu pöörati õpetaja pädevustele agentuuri riikide esindajate soovil ning sellist fookust toetas ka riikides ja rahvusvahelisel tasandil tehtud töö.

Rahvusvahelisel tasandil eristab OECD 2005. aasta raport „Õpetajad on olulised“ (*Teachers Matter*) „rea personaalseid pädevusi, mis mõjutavad õpetamise kvaliteeti ja tõhusust“ (lk 100). Määratletud pädevused käsitlevad aineadmisi ning mitmeid ülekantavaid oskusi (nt kommunikatsiooni-, enesejuhtimis-, organiseerimis- ja probleemilahendusoskused).

Enamikus projektis osalenud riikides käsitletakse õpetaja pädevusi kas kõrgkoolide õppekavades või riigi haridusalastes õigusaktides. Eri riikides õpetaja esmakoolituse eesmärgiks seatavate pädevuste kokkuvõtte on esitatud lisas 1. (See on kokkuvõtte projektis koostatud riikide raportitest, mis on tervikuna avaldatud aadressil: <http://www.european-agency.org/agency-projects/teacher-education-for-inclusion/country-info>)

Tuleb siiski tunnistada, et pädevusi mõistetakse ja/või rakendatakse õpetaja esmakoolituses üldiselt riigiti väga erinevalt. Projekti vältel tuli ette, et eri riikides mitte üksnes ei toodud välja erinevaid õpetaja jaoks olulisi pädevusi, vaid ka tõlgendati pädevuste mõistet erinevalt.

TE4I projekti lõppraportis märgitakse, et mõisted „pädevused“ ja „õpiväljundid“ ei ole samatähenduslikud ning projektiaruteludes leppisid eksperdid TE4I projekti tarbeks kokku järgmistes definitsioonides:

Õpiväljundid tähendavad üldjuhul kriteeriumide kogumit, mille abil õpetajakoolituse üliõpilasi/õpetajaid/õpetajakoolitust saab hinnata – õpiväljundid saavutatakse õppekava edukal läbimisel.

Pädevused arenevad aja jooksul, kuna õpetaja esmakoolituse üliõpilased ja õpetajad muutuvad erinevates keskkondades ja olukordades üha meisterlikumaks. Pädevused on õpetaja esmakoolituse ning ka jätkuva professionaalse arengu aluseks. (TE4I projekti lõppraport 2011, lk 45).

Projektiaruteludes leppisid riikide eksperdid kokku, et eraldiseisvatele õpetamiseks vajalikele pädevustele keskendumine toob kaasa praktilisi ja kontseptuaalseid probleeme ning rõhutasid vajadust:

- mitte korrata osalevates riikides konkreetsetes kontekstides vajalike pädevuste kindlakstegemisel ja rühmitamisel juba tehtud tööd;
- mitte töötada välja liigselt lihtsustatud õpetaja pädevusmudelit, mis annaks võimaluse mehhaaniliseks tõlgendamiseks;
- mitte koostada normatiivset vahendit, mida ei saa riikides võtta aluseks ega edasi arendada.

Kaasava õpetaja pädevusmudel on seetõttu välja töötatud, lähtudes mitmetasandilisest „põhipädevuste“ kontseptsioonist.

Käesolevas pädevusmudelis esitatud kaasavat haridust toetavate tuumikväärtustega seotud põhipädevused koosnevad kõik kolmest elemendist:

- hoiakud ja veendumused;

- teadmised ja arusaamad;
- oskused ja võimed.

Teatav *hoiak* või veendumus nõuab teatavaid *teadmisi* või mõistmise tasandit ning seejärel *oskusi* teadmiste praktiliseks rakendamiseks. Iga kindlakstehtud põhipädevuse puhul on esitatud peamised selle valdkonnaga seotud hoiakud, teadmised ja oskused.

See lähenemisviis toetub Ryani tööle (2009), kus hoiakuid kirjeldatakse „mitmemõõtmeliste tunnustena“, aga veel olulisemas osas Shulmanile (2007), kes kirjeldab erialast õpet pea (teadmised), käe (oskus või tegemine) ja südame (hoiakud ja veendumused) õpiajana.

Kasutatud lähenemisviis on kooskõlas mitmete 2011. aastal eri riikides toimunud õppekülastustel osalenud kooliõpilaste seisukohtadega. Noortelt küsiti, mis nende arvates „teeb õpetaja heaks“ ning „mida head õpetajad teevad, mis aitab sul õppida?“.

Õpilaste vastused osutasid, et nad peavad tähtsaks õpetamisoskusi üldiselt. Vastused sisaldasid fraase, et head õpetajad on „toredad“ ja neil on „huumorimeelt“; nad „selgitavad teemat hästi“ ja „korraldavad mitmesuguseid tegevusi“, muuhulgas „lasevad meil rühmatöid teha“. Nad „annavad meile tagasisidet“, aga ennekõike „muudavad õppimise lõbusaks ja huvitavaks!“

Mingis mõttes kõlavad need mõtted äärmiselt lihtsalt, kuid nad kannavad võimast ja keerukat sõnumit igaühe jaoks, kes tegeleb kaasamist toetava õpetajakoolitusega – õpetamist ei saa tükeldada demonstreeritavate oskuste kontrollnimestikuks või teadmisteks, mis on kokkuvõtva hindamise abil eksamitel kergesti mõõdetavad.

Pädevusmudelil esitatud põhipädevused käsitlevad kõiki õpetajatöö aspekte, mida riikide raportites pädevustele keskendudes vaadeldi – õpetamist, koostööd teistega, kooli ja süsteemi tasandi pädevusi. Põhipädevused on esitatud neljast kaasavat haridust toetavast tuumikväärtusest lähtudes ning nad on kõik omavahel seotud ja tugevas vastastikusiselt sõltuvuses.

Seosed Euroopa kooli- ja õpetajahariduspoliitika prioriteetidega

Kaasava õpetaja pädevusmudel on otseselt seotud kolme Euroopa tasandi poliitilise algatusega: elukestvaks õppeks vajalikud võtmepädevused; pädevuspõhine lähenemisviis kõrghariduses; õpetajahariduse strateegia edendamine.

Võtmepädevusi, mida kõik kodanikud elukestval õppimisel vajavad, on kirjeldatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 18. detsembri 2006. aasta soovitusel. Välja on toodud kaheksa võtmepädevust:

1. emakeeleoskus;
2. võõrkeeleoskus;
3. matemaatikapädevus ning teadmised teaduse ja tehnoloogia alustest;
4. infotehnoloogiline pädevus;
5. õppimisoskus;
6. sotsiaalne ja kodanikupädevus;
7. algatusvõime ja ettevõtlikkus;
8. kultuuriteadlikkus ja -pädevus.

Nimetatud kaheksa võtmepädevuse olulisust kõigi õppijate jaoks rõhutatakse Euroopa 2020 strateegia eesmärgis nr 3, mille kohaselt: „Haridus peaks edendama

kultuuridevahelisi pädevusi, demokraatlikke väärtusi ning põhiõiguste ja keskkonna austamist ja ka võitlust igasuguse diskrimineerimise vastu ning andma kõigile noortele kõik vajaliku, et nad saaksid erineva taustaga eakaaslastega positiivselt suhelda.“ (lk 4).

Võtmepädevuste arendamine kooli ajal on tihedalt seotud pädevuspõhise lähenemisviisi kasutamisega kõrghariduses. Bologna protsessi raames kvaliteedi ühisalgatuse mitteametliku rühma poolt 2003. aasta detsembris koostatud raportis mitte üksnes ei toetata kõrghariduse väljundipõhisust, vaid soovitatakse ka pädevuspõhist lähenemisviisi, mille puhul kõik õppijad: „... saavad rakendada oma teadmisi ja mõistmist, väljendades sellega professionaalset lähenemist oma töösse või kutsesse, ning omandades pädevused, mida tüüpjuhul demonstreeritakse kavandades ja viies läbi õpitavat eriala käsitlevaid arutelusid ning lahendades probleeme“ (lk 33).

Pädevuspõhist lähenemist toetavad Bergan ja Damian (2010), kes Euroopa Liidu Nõukogu raportis väidavad, et õppijate pädevuste arendamist tuleks pidada osaks kõrghariduse missioonist – kujundatavad pädevused sõltuvad sellest, mida peetakse kõrghariduse eesmärgiks. Nad oletavad, et pädevuste tähtsustamine viitab vajadusele harida inimest tervikuna; hariduse eesmärgiks tuleks pidada teadmiste ja oskuste, aga ka väärtuste ja hoiakute omandamist.

Eelkäsitletul on selgelt mitmeid järelmeid õpetajahariduse seisukohalt: õpetajakoolituse üliõpilasi tuleks õpetada pädevuspõhiselt, kuna see muudab nende esmakoolituse tõenäoliselt tõhusamaks, ning valmistada neid ette kasutama pädevuspõhist õpet kõigi oma tulevaste õpilastega. Nagu on kirjas TE4I projekti lõppraportis (2011): „Uued õpetajad peaksid mõistma õpetamise ja õppimise kogu keerukust ning paljusid tegureid, mis neid mõjutavad. Nad peaksid omaks võtma, et kõiki õppijaid tuleb aktiivselt kaasata oma õppimise mõtestamisse, mitte pidada neid rangelt ettekirjutatud õppesisu passiivseks tarbijaks.“ (lk 67).

Viimase aja nõukogu järeldustes aastatest 2007, 2008 ja 2009 on liikmesriikide haridusministrid määratlenud prioriteetidid õpetajahariduse arendamiseks. Prioriteetide kokkuvõtte on esitatud dokumendis „Õpetajate kvaliteedi parandamine: Euroopa Liidu poliitiline tegevuskava“ (*Improving Teacher Quality: the EU Agenda*, 2010) kaasamist toetava õpetajakoolituse projekti raames. Kogu dokument on esitatud lisa 2.

Nimetatud nõukogu järelduste põhjal saab välja tuua kümme prioriteetset strateegilist valdkonda:

1. edendada erialaseid väärtusi ja hoiakuid;
2. parandada õpetajapädevusi;
3. tõhustada töötajate töölevõtmist ja valikut, et edendada hariduse kvaliteeti;
4. parandada õpetaja esmakoolituse kvaliteeti;
5. käivitada kutseaasta programmid kõigile uutele õpetajatele;
6. pakkuda kõigile õpetajatele mentori tuge;
7. parandada pideva erialase enesetäiendamise kvaliteeti ja kvantiteeti;
8. koolijuhtimine;
9. tagada õpetajakoolitajate kvaliteet;
10. parandada õpetajahariduse süsteemi.

2010. aastal eri riikidesse korraldatud õppekõlastuste ajal arutasid kõik projektiekspertid kavandatava pädevusmudeli seoseid nimetatud prioriteetidega. Arutelude tulemusel järeldati, et mudel on seotud Euroopa Liidu poliitiliste prioriteetidega õpetaja

esmakoolituse kvaliteedi parandamisel, erialaste väärtuste ja hoiakute edendamisel ning õpetajapädevuste parandamisel. Lisaks tuleb tähelepanu juhtida veel kolmele aspektile:

- kaasava õpetaja pädevusmudelis esitatud tuumikväärtused toetavad kõiki nimetatud poliitilisi prioriteete;
- kaasava õpetaja pädevusmudelis esitatud põhipädevused on kõik ühel või teisel moel nimetatud poliitiliste prioriteetidega seotud ega ole nendega vastuolus;
- kaasava õpetaja pädevusmudelis tuuakse välja teisi prioriteete, mis võivad samuti nõuda äramärkimist õpetajahariduse arendamist käsitlevates Euroopa tasandi poliitilistes algatustes – neist kõige tähtsam prioriteet on kaasav haridus kui inimõiguste teema ning kaasav haridus kui lähenemisviis, mis toetab kõiki õppijaid.

Väidet, et kaasava õpetaja pädevusmudelis kirjeldatud tuumikväärtused ja põhipädevused toovad kasu kõigile, mitte üksnes kõrvalejäämisohus õppijatele, toetavad nõukogu järeldused hariduse ja koolituse sotsiaalse mõõtme kohta (2010): „Kõik õppurid saavad kasu sellest, kui tavalises keskkonnas luuakse vajalikud tingimused erivajadusega õpilaste edukaks kaasamiseks. Varasemast enam personaliseeritud lähenemisviis, sealhulgas individuaalsed õppekavad ja kujundav hindamine, õpetajatele mitmekesisusega toimetulemist ja selle väärtustamist käsitlevate koolituste korraldamine, koostöine õpetamine ja õppimise edendamine ning haridusele juurdepääsu ja õppimises osalemise laiendamine parandab hariduse kvaliteeti kõigi jaoks.“ (lk 5).

PÄDEVUSMUDELI VÄLJATÖÖTAMINE

Selles peatükis on kokkuvõtvalt kirjeldatud pädevusmodeli väljatöötamise protsessi. Projekti kolmeaastase tegevusaja jooksul elluviidud tegevused on järgnevalt täielikult kirjeldatud, et dokumenteerida täpselt pädevusmodeli raamistiku ja sisu väljatöötamise etapid ning tunnustada projektiekspertide, eri riikidesse korraldatud 14 õppekülastuse vastuvõtjate ning üle 400 sidusrühmade esindaja hindamatut panust käesolevas dokumendis esitatud pädevusmodeli ettevalmistamisel.

2009. aasta lõpus koostasid agentuuri töötajad projekti riiklike ekspertide arutelude käivitamiseks pädevusmodeli esialgse kavandi. Dokumendis, mille aluseks olid teemakohaste teadusuuringute ja poliitilise tausta ülevaade ning projekti nõukojade mõtted, visandati rida olulisi väiteid ja ideid kaasava õpetaja esmakoolituses arendatavate pädevuste kohta.

2010. ja 2011. aastaks kavandati õppekülastused mitmetesse riikidesse. Kõigile osalevatele riikidele tehti ettepanek võõrustada õppekülastust, mille käigus käsitletakse TE4I projekti olulisemaid teemasid. Projekti nõukoda ja töörühm vaatasid õppekülastuse võõrustamise soovi avaldanud riikide taotlused läbi ning külastused kavandati vastavalt varem kokkulepitud kriteeriumidele, milleks olid pakutud teema olulisus, võimalus tutvuda erinevate õpetaja esmakoolituse võimalustega ning riikide tasakaalustatud geograafiline esindatus.

2010. aasta kevadel aset leidnud viie õppekülastuse jooksul arutati pädevusmodeli kavandit ning konkreetsemaid pädevuspõhise lähenemisviisi kasutamise seotud küsimusi, mida eri riikide vastuvõtjad olid külastuste teemadena välja pakkunud. Külastati järgmisi riike järgmistel teemadel:

Belfast, Ühendkuningriik (Põhja-lirimaa): tutvuti Põhja-lirimaa õpetajapädevustega, millega seatakse eesmärgiks kaasavate õpetajate kujundamine, ning vaadeldi, mis mõju selline koolitus võib avaldada tavaharidussüsteemile ning millega õpetajad peavad arvestama, et kasutada neid pädevusi parimal võimalikul moel.

Porto, Portugal: uuriti, kuidas pädevusmudel võib aidata toetada kaasavaks hariduseks vajalike hoiakute ja väärtuste ning ka teadmiste ja oskuste kujundamist.

Eger, Hungary: analüüsiti pädevusmudelis käsitlemist vajavaid sisuvaldkondi ning konkreetsemalt seda, mis vormis õpetaja esmakoolitust on vaja pädevusmudelis esitatud teadmiste ja oskuste kujundamiseks.

Borås, Sweden: uuriti, kuidas õpetajakoolituse õppejõud peavad tagama, et kõik üliõpilased valmistatakse ette kaasavateks õpetajateks, pöörates eritähelepanu sellele, kuidas õppejõud saavad kasutada oma õppetöös kaasavaid meetodeid, et mudeldada oma üliõpilaste jaoks kaasavat praktilist tööd.

Utrecht, Holland: uuriti, kuidas pädevusmudel sobib kokku kaasavat haridust käsitlevate poliitiliste algatustega, pöörates eritähelepanu sellele, millist õpetajahariduse ja kaasava hariduse poliitikat on vaja sellise pädevusmodeli rakendamiseks.

Info kõigi 2010. aasta õppekülastuste kohta on avaldatud aadressil: <http://www.european-agency.org/agency-projects/Teacher-Education-for-Inclusion>

Kõigi viie õppekülastuse programmis olid järgmised tegevused:

- Vastuvõtva riigi esindajate ettekanded valitud teemal ning praktilise töö näited nende riigist;
- kõigi projektiekspertide lühiettekanded õppekülastuste teemal nende riigi perspektiivist;

- interaktiivsed arutelud projektieksperptide ja võõrustava riigi eri sidusrühmade esindajate osavõtul;
- projektieksperptide omavahelised arutelud, et analüüsida pädevusmodeli dokumendi väljatöötamise seisukohast olulist infot.

Lisaks riikide projektieksperptidele osales viie õppekõlastuse tegevustes üle 100 haridusvaldkonna esindaja: haridusametnikud, õpetajakoolituse õppejõud, üliõpilased, koolide töötajad, eripedagoogid ja kohaliku kogukonna esindajad.

Pädevusmodelis käsitlemist vajavaid sisuteemasid puudutavad arutluskäigud ning viiel õppekõlastusel esile kerkinud olulisimad sõnumid olid järgmised:

- pädevusi ei saa vaadelda kontrollnimestikuna, mis tuleb „läbi võtta“;
- üldiselt hariduse ja konkreetsemalt kaasava hariduse aluseks olevatel väärtustel ja hoiakutel on äärmiselt oluline roll ning sellega tuleb õpetaja esmakoolituses arvestada.

2010. aasta riikide kõlastuste tulemuste põhjal ümber tehtud ja täiendatud dokument esitati arutamiseks projekti üldkohtumisele Zürichis 2010. aasta sügisel. Uuendatud versioon erines eelmisest märgatavalt kahes aspektis. Esiteks oli selles arvestatud ettepanekuga, et pädevusmodeli keskmes peaksid olema kõigi õpetajate töö *tuumikväärtused* (tol ajal oli neid väärtusi kolm). Teiseks pakuti, et eraldi pädevuste asemel tuleks pädevusmodelis esitada põhipädevused, mis koosnevad kolmest elemendist – hoiakutest, teadmistest ja oskustest.

Nimetatud muudatusettepanekutega nõustusid kõik projektieksperdid ning üksikasjaliku tagasiside põhjal, mida anti dokumendi eri osade kohta, töötati pädevusmodel ümber. Uusversioon lähtus raamistikust, kus iga nelja tuumikväärtuse juurde kuuluvad sellega seotud põhipädevused.

Selle pädevusmodeli kavandi paikapidavust kontrolliti mitmete valideerimistegevuste abil 2011. aastal üheksasse riiki korraldatud õppekõlastustel. Käesoleva projekti tähenduses käsitati valideerimisena sidusrühmade heakskiidu saamist kavandatavale väärtuste ja põhipädevuste süsteemile ning pädevusmodeli sisulisele osale.

Kõlastused toimusid järgmiselt: *Nicosia (Küpros)*, *Valletta (Malta)* ja *Stavanger (Norra)* märtsis; *Riia (Läti)* ja *Rovaniemi (Soome)* aprillis; *London (Inglismaa)*, *Pontevedra (Hispaania)*, *Esbjerg (Taani)* ja *Linz (Austria)* mais 2011.

Info kõigi 2011. aasta kõlastuste kohta on avaldatud aadressil: <http://www.european-agency.org/agency-projects/Teacher-Education-for-Inclusion/country-study-visits>

Kõlastuste ajal toimuvate arutelude ettevalmistamiseks jagati kõigile osalejatele (sh riigi sidusrühmadele) enne kohtumisi pädevusmodeli dokumendi koopiad. Lisaks paluti kõigil projektieksperditel tutvustada oma riigi seisukohta pädevuspõhise lähenemisviisi suhtes, käsitleda seda, mil määral pädevuspõhisus kajastub õpetajate esmakoolituse õppekavades ning tõsta esile konkreetseid küsimusi, mis on olulised pädevusmodeli dokumendi arutamise seisukohalt.

Kuna 2011. aasta riikide kõlastuste põhieesmärk oli koguda erinevatelt õpetajahariduse sidusrühmadelt tagasisidet kaasava õpetaja pädevusmodeli sisu ja potentsiaalse kasuteguri kohta, korraldas vastuvõttev meeskond igas riigis mitmesuguseid üritusi, kus osalesid eri sidusrühmade esindajad. Näiteks kõlastati koole ja vaadeldi klassitööd; kõlastati õpetajakoolitusasutusi ja vaadeldi õpetaja esmakoolituse õppekavade järgi toimuvat õppetööd ning kuulati riikide õpetaja esmakoolituse strateegiat ja praktilist tööd käsitlevaid ettekandeid.

Kõigil külastustel olid peamisteks üritusteks mitmed pädevusmudelit, selle sisu ja potentsiaalset kasutegurit käsitlevad arutelud külastusel osalevate projektiekspertide ja riigi õpetaja esmakoolituse sidusrühmade vahel. Arutelud olid äärmiselt interaktiivsed ning neil kasutati fookusrühmade vormi. Sellega innustati sidusrühmi andma tagasisidet, mille dokumenteerimise eest hoolitsesid projektiekspertid ja agentuuri töötajad.

Arutelusid peeti nii väikerühmadest kui ka suurtel plenaarikohtumistel, millel osales üle 50 sidusrühma esindaja.

Peale riikide projektiekspertide oli üheksa külastuse üritustel üle 300 osaleja:

- õpilased (nii hariduslike erivajadustega kui ilma), nende vanemad ja teised pereliikmed;
- kohaliku kogukonna esindajad;
- klassiõpetajad, koolijuhid, eripedagoogid ja tugispetsialistid;
- mitme eriala esindajatest koosnevad tugimeeskonnad (koolipsühholoogid, sotsiaaltöötajad ja tervishoiutöötajad);
- kooliinspektorid, kohaliku omavalitsuse haridusametnikud ja hariduspoliitika kujundajad;
- vastlõpetanud õpetajad;
- õpetajakoolituse üliõpilased – nii õpetaja esmakoolitusest kui ka täiendusõppest;
- õpetajakoolituse kaasavate, eripedagoogiliste ja ainespetsiifiliste õppekavade õppejõud;
- õpetajakoolitusasutuste ja -üksuste juhid (rektorid, dekaanid, teaduskondade ja osakondade juhtivtöötajad);
- riigi tasandi kaasava hariduse ja õpetajahariduse poliitika kujundajad.

2011. aastal toimunud riikide külastusteks kavandati rida tegevusi, mis toetasid pädevusmudeli dokumendi valideerimist ning kohtumistele ja aruteludele kutsuti kõigi sidusrühmade esindajaid. Kõigil külastustel täitsid kõik projektiekspertid ja mõned olulisemad sidusrühmade esindajad pädevusmudeli kohta tagasisidevormi. See vorm on esitatud lisan 3.

Lisaks jagati riikide külastused kahte rühma kahe infokogumisfaasi järgi:

Infokogumine valideerimise eesmärgil: ühtset vormi kasutades koguti tagasisidet pädevusmudeli kohta külastustel Küproses, Maltal, Norras, Lätis ja Soomes. Seejärel analüüsisid projektimeeskonna liikmed eri riikides saadud infot, et teha kindlaks kattuvad teemad ja mõtted.

Info kontrollimine: külastustel esiletõusnud suundumusi ja sõnumeid tutvustati osalejatele külastustel Taani, Hispaaniasse, Inglismaale ja Austriasse. Osalejatel paluti kommenteerida nimelt külastuste esimese faasi ajal esilekerkinud suundumusi, et selgitada välja, kas tehtud tähelepanekud saavad kinnituse või lükatakse tagasi.

Kokku koguti ja analüüsiiti 71 peamiselt tagasisidevormina esitatud kirjalikku vastust, neist 37 vastusevormi info valideerimise faasis ja 34 info kontrollimise faasis.

Selline kahefaasiline infokogumine ning külastuste ja erinevate osalejate kaasamise süsteem võimaldas kasutada andmete (info) triangulatsiooni eri vorme. Denzin (1979) määratles nelja tüüpi triangulatsioonitehnikad, mida on viimasel ajal käsitletud muuhulgas Creswell ja Miller (2000). Külastustel kasutati kaht neist tehnikatest: *andmete triangulatsiooni* (sama infokogumisprotsessi korrati üheksa korda, saades üheksa

andmekogumit) ning *eri küsitlejate info triangulatsiooni* (kaks projektijuhti ja üheksa ekspertrühma kasutasid samu infokogumisvahendeid).

Üheksal külastusel kogutud info analüüs võimaldas teha järgmised järeldused:

- pädevusmodeli raamistik, mis lähtub neljast tuumikväärtusest ja põhipädevustest, kiideti heaks;
- kõik mudeli kavandis esitatud pädevusvaldkonnad kiideti kõigil külastustel heaks. Arutleti põhiliselt selle üle, kas oleks vaja lisada veel põhipädevusi;
- tõstatati mitmeid teemasid seoses pädevusmodeli rakendamisega. Tehti ettepanek, et materjal, mis oli pädevusmodeli kavandis selleks ajaks juba olemas, tuleks ümber töötada eraldi peatükiks, mis käsitleb pädevusmodeli rakendamist toetavaid tegureid.

2011. aasta külastuste tulemusena koostati pädevusmodeli lõplik versioon. See saadeti 2012. aasta algul kommenteerimiseks kõigile agentuuri esindajatele ja riikide poolt nimetatud projektiekspertidele. Lõppversiooni tutvustati ka TE4I projekti lõppkonverentsil Brüsselis 2012. aasta kevadel.

Lõppkonverentsil oli projektiekspertidel viimane võimalus teksti kommenteerida ning lisaks esinesid pädevusmodeli potentsiaalset väärtust käsitlevate ettekannetega UNESCO ja UNICEFi Kesk- ja Ida-Euroopa ning SRÜ riikide regionaalse büroo (CEE/CIS) esindajad ning olulisemate haridusvaldkonna tööandjate, vastlõpetanud õpetajate ja õpetajakoolituse üliõpilaste kõneisikud.

(Info konverentsi ja kõikide esinejate ettekannete kohta on avaldatud aadressil: <http://www.european-agency.org/agency-projects/teacher-education-for-inclusion/dissemination-conference>)

Kogu tagasisidet, märkusi ning kõigi konverentsi arutelude kokkuvõtteid kasutati käesolevas dokumendis täies mahus esitatud pädevusmodeli ning seda toetava materjali lõplikuks viimistlemiseks.

PÄDEVUSMUDELI EDASIARENDAMINE

Oma plenaarettekandes Zürichi projektikohtumisel 2010. aasta sügisel ütles põhiettekandja Tony Booth: „Meie kui õpetajate võimuses on kutsuda teisi üles dialoogile – ja see on kõik.“

See mõtteavaldus illustreerib käesoleva pädevusmudeli eesmärki: kutsuda üles arutelule. Loodame, et pädevusmudelit ennast ning seda toetavaid arutelumaterjale kasutatakse mitmel moel riikide, Euroopa ja koguni rahvusvahelise tasandi töös kaasamist toetava õpetajakoolituse alal. Mitmel pool maailmas on probleemiks kaasava õppe võimekuse suurendamine. Projekti pädevusmudel pakub võimaluse algatada või süvendada arutelusid mitte üksnes õpetajate tegevuse, vaid ka laiemalt kaasava hariduse eesmärkide üle.

On selge, et käesolev lühike dokument ei ole valmistoode, mida saab mingil kombel eri riikide konteksti „ümber istutada“. See on välja töötatud, et stimuleerida edasisi arutelusid ning viia edasi eelkõige poliitikakujundajate ja õpetajakoolitajate mõtlemist. Pädevusmudeli autoriõigustega piiramata versiooniga püüame seda eesmärki praktiliselt toetada.

Paljud käesolevas dokumendis käsitletud teemad, mis on seotud õpetaja esmakoolituse tõhususega, nõuavad täiendavat uurimist. Kaasava õpetaja pädevusmudeli edasiarendamisega seotud edasised arutelud võiksid keskenduda järgmistele teemadele:

(i) Kujunemas on uuringute baas, mis käsitleb seda, kuidas kaasavas koolikeskkonnas töötavaid õpetajaid ette valmistatakse või kuidas neid tuleks ette valmistada, aga see on veel küllaltki piiratud. Seda tõdetakse ka nõukogu järeldustes hariduse ja koolituse sotsiaalse mõõtmekohta (2010), kus osutatakse vajadusele „avardada teadmiste baasi koostöös teiste rahvusvaheliste organisatsioonidega ning tagada uurimistulemuste laialdane levitamine.“ (lk 9).

TE4I projekti lõppraportis minnakse veel kaugemale, väites, et „tuleks uurida erinevate õpetajakoolituse mudelite tõhusust ning õppekavade korraldust, sisu ja kasutavaid pedagoogilisi meetodeid, et kõige paremini kujundada õpetajate oskusi arvestada kõigi õppijate erinevate vajadustega.“ (lk 72).

Õpetaja pädevuste – hoiakute, teadmiste ja oskuste – profiilid või mudelid on tähtis valdkond, mille kaudu uurida õpetaja esmakoolituse strateegiate ja nende rakendamise tõhusust. Nagu osutatakse õpetajate professionaalse arengu töörühma raportis, „ei ole õpetaja pädevusraamistik imerohi. See on üks mitmest võimalikust vahendist, mida saab kasutada õpetajakutse professionaliseerumise toetamiseks ja hariduse kvaliteedi edendamiseks.“ (lk 6). Edasised uuringud võiksid pöörata tähelepanu ka pädevusmudeli süsteemsele hindamisele seoses konkreetsete õpetaja esmakoolituse õppekavadega ning ka laiemalt.

(ii) Paljudes riikides vaadatakse üle õpetaja esmakoolituse struktuuri ning kaalutakse, kes peaksid õpetajaid koolitama ja kus tuleks õpetajate esmakoolitust korraldada (ülikoolides ja/või koolides). Aruteluteemaks on ka õppekava sisu ja ainete struktuur ning paljud kavandatavad muudatused on kooskõlas kaasava lähenemisviisiga. OECD raportis „Õpetajad on olulised“ (*Teachers Matter*, 2005) arutletakse „õpetaja esmakoolituse rõhuasetuste muutmise“ teemal ning raport jääb arvamusele, et „on ebarealistlik eeldada, et ükski kui tahes kõrgetasemeline õpetaja esmakoolituse õppekava suudaks õpetajakoolituse üliõpilased täielikult ette valmistada ... selle asemel, et õpetaja esmakoolitust peetaks peamiseks või isegi ainsaks õpetaja väljaõppe võimaluseks,

hakatakse seda pidama esmatutvuseks erialaga ning õpetaja „jätkuva arengu“ lähtekohaks.“ (lk 134).

Kaasava õpetaja pädevusmudel on välja töötatud õpetaja esmakoolitust käsitlevate arutelude tulemusena. TE4I projekti osalised rõhutasid aga ka selle võimalikku rolli õpetajate edasise ja pideva erialase enesetäiendamise toetamisel pikemas perspektiivis ning pidasid pädevusmudelit vajalikuks õpetaja täiendusõppevajaduse analüüsimisel.

(iii) Nõukogu järeldustes (2010) osutatakse vajadusele „edendada hariduse ja koolituse kui peamiste vahendite rolli sotsiaalse ühtekuuluvuse ja sotsiaalkaitse protsessi eesmärkide saavutamiseks“ (lk 10). Sama seisukoht kõlab TE4I projekti lõppraportis (2011), mille kohaselt „Suurema kaasamise eelised, mis on seotud selliste oluliste teemadega nagu sotsiaalne õiglus ja kogukonna ühtekuuluvus, on pikaajalised, ning alusharidusse ning üha kaasavamasse haridussüsteemi panustamine võimaldab tõenäoliselt tõhusamat ressursikasutust kui lühiajalised algatused „ühiskonnas valitsevate lõhede vähendamiseks“ või teatavate marginaliseeritud rühmade toetamiseks.“ (lk 76).

Kogu kaasava õpetaja pädevusmudeli koostamise protsessi vältel rõhutasid projektiekspertid ja riikide sidusrühmad korduvalt õpetajahariduse potentsiaali olla muutuste hoovaks haridussüsteemis ja kaasava õppe edendamisel. Seda seisukohta toetab omakorda projekti lõppraport (2011): „Üha enam teadvustatakse vajadust „kompenseeriva“ tugiõppe asemel reformida õpetamist ja õppimist ning pöörata tähelepanu õppekeskkonnale, et koolid suudaksid õppijate mitmekesisusega enam arvestada.“ (lk 14).

TE4I projekti lõppraportis käsitletakse õpetaja esmakoolituse peamisi probleeme kogu Euroopas. Projekt osutab, et üksikuid õpetajaid ei saa pidada hariduses süsteemsete muutuste esilekutsujaks, aga neil on äärmiselt oluline roll vajalike süsteemuutuste elluviijatena. Õpetajad, kes on ette valmistatud töötama tõhusalt mitmesuguste vajadustega õppijatega, saavad tegutseda kaasava hariduse levitajatena – loeb iga samm, mis toetab kaasavat haridust, ning kõik hariduses tegevad inimesed suudavad lühikeses ja pikas perspektiivis midagi ära teha.

OECD (2005) raporti kohaselt „on õpetamine kompleksne ülesanne ning ei ole olemas kindlat õpetaja omaduste ja käitumisviiside komplekti, mis töötaks universaalse tõhususega igat tüüpi õpilastega ja õpikeskkondades.“ (lk 134). Õpetamise kompleksust puudutava väitega võib nõustuda, kuid käesolev pädevusmudel kinnitab, et võimalik on kindlaks teha tuumikväärtused ja põhipädevused (hoiakud, teadmised ja oskused), mida kõik õpetajad vajavad tõhusaks tööks kaasavates klassides.

UNESCO rahvusvaheline 21. sajandi hariduse komisjon (Delors *et al.*, 1999) peab kogu elu kestvat õppimist ning õpikogukonnas osalemist võtmeks, et tulla toime kiirelt muutuva maailma väljakutsetega. Komisjon rõhutas õppimise nelja tugisammast: „õppida koos elama“, „õppida teadma“, „õppida tegema“ ning „õppida olema“. Need sambad on olulised kõigi Euroopa koolide ja klasside õpetajate, aga ka õpilaste jaoks.

TE4I projekti lõppraportis järeldatakse, et vaja on „täpseid pikaajalisi uuringuid järgmistel teemadel: ... kõrgetasemeliseks kaasavaks õpetajatööks vajalikud põhipädevused, et anda infot õpetajakoolituse ja uute õpetajate praktika tõhususe järjepidevaks hindamiseks; kõige tõhusamad võimalused mõjutada enne tööleasumist õpetajate sisulisi, pedagoogilisi ja hindamisega seotud pädevusi (väärtusi, hoiakuid, teadmisi, oskusi ja mõistmist), et valmistada neid ette kaasavaks tööks õpilastega.“ (lk 72).

Käesolevas dokumendis esitatud pädevusmudel on esimene samm selles vajalikus uurimistöös. Mudel on Euroopa tasandil välja töötatud konkreetse vahendina, millele saab

toetuda ja mida kasutada riikides eri kontekstides, et toetada liikumist suurema kaasamise ja kvaliteetse kaasava õpetamise suunas.

Pädevusmudel is osutatud väljakutse õpetajaharidusele seisneb selles, et kaasav haridus on kõigi õpetajate ja õppijate jaoks. Loodame, et pädevusmudelit saavad kasutada kõik õpetajahariduse sidusrühmad ning see aitab edendada arutelusid ja uurimistöid kaasavat haridust toetava õpetajakoolituse alal, mis saab kutsuda esile muutusi poliitikas ja praktilises töös nii riikides kui ka Euroopa tasandil.

KASUTATUD ALLIKAD

- Bergan, S. ja Damian, R., 2010. *Higher education for modern societies: competences and values* (Council of Europe higher education series No.15, 2010)
- Booth, T., 2010. *Teacher Education for Inclusion: How can we know it is of high quality?* Keynote given at the Teacher Education for Inclusion project conference; Zurich, September 2010. Saadaval agentuuri sekretariaadist, secretariat@european-agency.org
- Creswell, J.W. ja Miller, D.L., 2000. Determining Validity in Qualitative Inquiry. *Theory Into Practice*, Volume 39, Number 3, Summer 2000, College of Education, The Ohio State University
- Delors, J. et al., 1996. *Learning, the treasure within*. Raport UNESCO rahvusvahelisele 21. sajandi hariduse komisjonile. Pariis: UNESCO
- Denzin, N. K., 1979. *The research act: A theoretical introduction to sociological methods*. New York: McGraw-Hill
- Euroopa Eripedagoogika Arendamise Agentuur, 2011. *Kaasamist toetav õpetajakoolitus Euroopas – Probleemid ja võimalused*. Odense, Taani: Euroopa Eripedagoogika Arendamise Agentuur
- Euroopa Komisjon, 2009. *Hariduse ja koolituse strateegiline raamistik*. Brüssel: Euroopa Komisjon. Avaldatud elektrooniliselt: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc28_en.htm
- Euroopa Komisjon, hariduse ja kultuuri peadirektoraat, 2010. *Improving Teacher Quality: the EU Agenda*. Koost. Holdsworth, P., kokkuvõtte õpetajahariduse parandamise prioriteetidest haridusministrite nõukogu 2007., 2008. ja 2009. aasta novembri järelduste põhjal
- Euroopa Komisjon, hariduse ja kultuuri peadirektoraat, 2011. *Policy Approaches to Defining and Describing Teacher Competences*. Õpetaja professionaalse arengu töörühma vastastikuse õppe seminari raport
- Euroopa Parlamendi ja nõukogu 18. detsembri 2006 soovitus võtmepädevuste kohta elukestvas õppes (2006/962/EC)
- Maailma Terviseorganisatsioon (WHO), 2011. *World Report on Disability*. Genf: Šveits. WHO
- Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon, 2005. *Teachers Matter: Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers*. Paris: OECD
- Nõukogu ja nõukogus kokku tulnud liikmesriikide valitsuste esindajate järeldused õpetajahariduse kvaliteedi parandamise kohta (Euroopa Liidu Teataja (ELT) C 300, 12.12.2007)
- Nõukogu ja nõukogus kokku tulnud liikmesriikide valitsuste esindajate 21. novembri 2008 järeldused noorte 21. sajandiks ettevalmistamise kohta: koole käsitlev Euroopa koostöökava (ELT 2008/C 319/08)
- Nõukogu 26. novembri 2009 järeldused õpetajate ja koolijuhtide erialase arengu kohta (ELT 2009/C 302/04)
- Nõukogu 12. mai 2009 järeldused Euroopa hariduse ja koolituse alase koostöö strateegilise raamistiku kohta (ET 2020, 2009/C 119/02)

- Nõukogu järeldused (2010) hariduse ja koolituse sotsiaalse mõõtme kohta. Haridus-, noorte- ja kultuuriministrite 3013. istung, Brüssel, 11. mai 2010
- Ouane, A., 2008. *Creating education systems which offer opportunities for lifelong learning*. Ettekanne UNESCO rahvusvahelise hariduskonverentsi „Kaasav haridus: tee tulevikku“, 48. istungil. Genf, 25.–28. november 2008
- Shulman, L., 2007. *Plenaarettekanne Ameerika õpetajakoolituse kolledžite liidu aastakonventsil*. New Orleans, veebruar 2007
- Ryan, T.G., 2009. An analysis of pre-service teachers' perceptions of inclusion. *Journal of Research in Special Education Needs*, 9 (3), 180–187
- Towards shared descriptors for Bachelors and Masters*, Kvaliteedi ühisalgatuse mitteametliku rühma raport, detsember 2003. Avaldatud elektrooniliselt: http://www.verbundprojekt-niedersachsen.uni-oldenburg.de/download/Dokumente/Studium_Lehre/share_%20descriptorsbama.pdf
- United Nations (toim.), 2006. *Puuetega inimeste õiguste konventsioon*. New York: ÜRO
- UNESCO-IBE, 2008. *Rahvusvahelise hariduskonverentsi 48. istungi järeldused ja soovitus*. Genf, Šveits. UNESCO IBE.ED/BIE/ CONFINTED 48/5
- UNICEF ja UNESCO, 2007. *A Human Rights-Based Approach to Education for All: A framework for the realization of children's right to education and rights within education*. UNICEF, New York ja UNESCO, Paris
- Ühinenud Rahvaste Hariduse ja Kultuuri Organisatsioon (UNESCO), 2009. *Policy Guidelines on Inclusion in Education*, Paris: UNESCO

LISA 1 – PÄDEVUSED ÕPETAJA ESMAKOOLITUSES ERI RIIKIDES

Riik	Riigi hariduspoliitikas sõnastatud / õpetaja esmakoolituses arendatavad pädevused	Kaasavat haridust käsitlevad pädevused
Austria	Õigusaktides sätestatakse, et kõik õppekavad peavad olema pädevuspõhised. Pädevused määravad kõrgkoolid	Jah
Belgia (flaamikeelne kogukohd)	Põhikooli- ja gümnaasiumiõpetaja pädevusraamistik (2007)	Jah, käsitletakse võrdseid võimalusi
Belgia (prantsuskeelne kogukond)	Ei ole	Ei ole
Eesti	Õpetaja kutsestandard (2005 ja 2006) ning õpetajahariduse strateegia 2009–2013	Viis kaasavat haridust käsitlevat kutseoskusuõuet on esitatud riigi raportis
Hispaania	Keskselt sätestatud (2007)	Jah, aga käsitletakse vaid korra – hariduslikud erivajadused on üks esmakoolituse õppeainetest
Holland	Pädevused ja erialased rollid on määratletud. Õppe sisu otsustavad kõrgkoolid	Õpetajate esmakoolituses on sissejuhatus hariduslikesse erivajadustesse
Iirimaa	Õpetamise nõukogu on kehtestanud nõutavad õpiväljundid	Jah
Island	Kesksed nõuded, aga otsused tehakse kohalikul tasandil	On nii integreeritud kui spetsialiseeritud õppekavad
Küpros	Ei ole. Kõrgkoolid määravad õppe sisu	Mõned teemakohased kohustuslikud kursused ning valikained
Leedu	Õpetaja kutsestandard (2007) ning õpetajakoolituse standardid	Jah – sisu varieerub õppeasutusest sõltuvalt
Luksemburg	Ministeerium on kehtestanud õppe sisu. Pädevuspõhine lähenemisviis üldhariduses.	Kaasamist käsitletakse õpetajate esmakoolituses, vähem jätkuõppes
Läti	Standardid/pädevused on muutmisel – õppeasutused otsustavad õppe sisu üle	Sissejuhatus hariduslikesse erivajadustesse, veidi tegeletakse hoiakutega
Malta	Pädevused on kehtestatud klassiõpetajate õppes	Jah
Norra	Õpetajate õpiväljundid on sätestatud riiklikus õppekavas	Jah
Poola	Üldpädevused kehtestavad teaduskonnanõukogude valitud	Ei käsitleta eraldi, aga üha enam integreeritud kõigisse ainetesse

	ekspertrühmad	
Portugal	Üldpädevused on kehtestatud õigusaktides, aga kõrgkoolid otsustavad, kuidas need saavutatakse	Õpe sisaldab kaasava õpetajatöö olulisemaid aspekte
Prantsusmaa	10 õpetajate oskust keskselt määratletud	Käsitletakse õppijate mitmekesisusega arvestamist
Rootsi	Ei ole keskselt kehtestatud	Jah
Saksamaa	Haridusministrite 2004. aasta istungi strateegiadokumendiga 2010 kehtestatud standardid	Eripedagoogika on õpetajate esmakoolituse osa
Sloveenia	Kõrgkoolid otsustavad	Jah – Bologna reformide järel mõnedes uutes õppekavades
Soome	Ei ole riiklikult määratletud, aga on riiklikud juhised	Hariduslike erivajaduste alane õpe kõigis õpetajakoolituse õppekavades
Šveits	Kõrgkoolid kehtestavad	Ligikaudu 5% kursustest
Taani	Õpetajakoolituse üliõpilaste pädevused on sätestatud õigusaktis (11. mai 2009 määrus nr 408)	Eripedagoogilised pädevused
Tšehhi	Töötatakse välja õpetajakutse miinimumstandardeid ja võtmepädevusi, sätestatud õigusaktides (kõrgkoolid erinevad vastavalt akrediteerimisnõukogu nõuetele)	Loob aluse kaasavaks õppeks
Ungari	Kehtestatud on standardid ja põhipädevused	Õppe kohandamine individuaalsete nõudmistega
Ühendkuning riik (Inglismaa)	Õpetajate arenduskeskuse standardid. Kõrgkoolid vastutavad standardite järgimise eest.	Jah – mitmed hariduslike erivajaduste alased kursused
Ühendkuning riik (Põhja-Iirimaa)	Õpetamise nõukogu kehtestatud õpetamispädevused (2007)	Jah
Ühendkuning riik (Šotimaa)	Šotimaa õpetamise juhtnõukogu kehtestab standardid (õpiväljundid). Kõrgkoolid otsustavad sisu üle	Jah – kaasamise riiklik raamdokument (http://www.frameworkforinclusion.org/) seostab kõigi õpetajahariduse tasemete standardid õigustel põhineva lähenemisviisiga kaasamisele ja sotsiaalse õigluse temaatikaga, mis edendab kõigi õpivõimekuse arengut toetavaid õpetamis- ja õppimisviise
Ühendkuning riik (Wales)	Wales järgib Inglismaal kehtestatud standardeid	Jah

LISA 2 – ÕPETAJATE KVALITEEDI PARANDAMINE: EUROOPA LIIDU POLIITILINE TEGEVUSKAVA

Käesoleva lühikese dokumendi koostas Paul Holdsworth Euroopa Komisjoni hariduse ja kultuuri peadirektoraadist 2010. aastal kaasamist toetava õpetajakoolituse projekti arutelude toeks. Tegu on kokkuvõttega õpetajahariduse parandamise prioriteetidest, mis on määratletud kolmes haridusministrite nõukogu järelduste dokumendis:

Nõukogu järeldused õpetajahariduse kvaliteedi parandamise kohta (ELT C 300, 12.12.2007, edaspidi „07“)

Nõukogu 21. novembri 2008 järeldused noorte 21. sajandiks ettevalmistamise kohta: koole käsitlev Euroopa koostöökava (ELT 2008/C 319/08, edaspidi „08“)

Nõukogu 26. novembri 2009 järeldused õpetajate ja koolijuhtide erialase arengu kohta (ELT 2009/C 302/04, edaspidi „09“)

1. Edendada erialaseid väärtusi ja hoiakuid

- edendada oma töö analüüsimise ja tagasisidestamise kultuuri (07)
- õpetajad peaksid olema iseseisvad õppijad (07)
- õpetajad peaksid tegema uurimistööd (07), looma uusi teadmisi (07), tegelema innovatsiooniga (07)
- õpetajad peaksid osalema kooliarenduses (07)
- õpetajad peaksid tegema koostööd kolleegidega, lapsevanematega jne (07)
- liikmesriigid peaksid oluliselt suurendama õpetajate õpirännet, et see ei oleks mitte erand, vaid norm (08, 09)

2. Parandada õpetajate pädevusi

- õpetajatel peaksid olema ainealased eriteadmised (07) ning
- vajalikud pedagoogilised oskused (07), sh oskus:
 - õpetada heterogeenses klassis (07)
 - kasutada IKTd (07)
 - õpetada läbivaid teemasid (07)
 - luua koolis turvaline ja atraktiivne õhkkond (07)

3. Tõhus uute õpetajate töölevõtmine ja valik, et edendada hariduse kvaliteeti

- liikmesriigid peaksid äratama ja säilitama parimate kandidaatide huvi (09)
- liikmesriigid peaksid üle vaatama oma õpetajate leidmise, töölevõtmise, tööl hoidmise ning eri kooliastmete ja -süsteemide vahel liikumise strateegiad (08)
- liikmesriigid peaksid propageerima õpetajaametit kui atraktiivset karjääri- (07) /kutsevalikut (08)

4. Parandada õpetaja esmakoolituse kvaliteeti

- õpetajatöök on nõutav kõrgharidus (07); tuleks kaaluda õpetajatöök vajaliku kvalifikatsioonitaseme tõstmist (07)
- teaduspõhised õpingud ja õpetajapraktika peaksid õpetaja esmakoolituses olema tasakaalus (07)

- tuleks kaaluda õpetajatööks vajaliku praktilise kogemuse taseme tõstmist (07)
- liikmesriigid peaksid oluliselt suurendama õpetajate liikuvust eri kooliastmete ja -süsteemide vahel, et see ei oleks mitte erand, vaid norm (08, 09)

5. Võtta kõigi uute õpetajate puhul kasutusele kutseaasta

- pakkuda kõigile uutele õpetajatele erialast ja isiklikku tuge (09, 08)

6. Pakkuda kõigile õpetajatele mentori tuge

- võimaldada õpetajatel kasutada mentori tuge kogu karjääri jooksul (07)
- pakkuda õpetajatele tõhusaks tööks piisavalt tuge (09)

7. Parandada jätkuva erialase arengu kvaliteeti ja kvantiteeti

- õpetajad peaksid regulaarselt enese- või välishindamise abil üle vaatama oma arenguvajadused (07, 09)
- kindlustada pideva erialase arengu kvaliteet
- parandada täiendusõppe pakkumist/valikut: formaalne, informaalne, mitteformaalne õpe; vahetus- ja praktikaprogrammid (07)
- suurendada täiendusõppes osalemist (07)
- liikmesriigid peaksid suurendama õpetajate liikuvust, et see ei oleks mitte erand, vaid norm (08, 09)

8. Koolijuhtimine

- parandada koolijuhtide leidmist (08)
- parandada juhtide koolitus- ja arenguvõimalusi
- õpetamisoskused, õpetamiskogemus (07, 08)
- juhtimine, eestvedamine (07, 08)
- kõrgetasemeliste koolituste pakkumine (09)
- vähendada halduskoormust; keskenduda õpetamise ja õppimise suunamisele (09)

9. Tagada õpetajakoolituse õppejõudude kvaliteet

- õppejõud peaksid olema kõrgel akadeemilisel tasemel (09)
- neil peaks olema tugev praktilise õpetamise kogemus (09)
- neil peaks olema heatasemeliseks õpetamiseks vajalik pädevus (09)

10. Parandada õpetajakoolitussüsteeme

- õpetaja esmakoolitus, õpetamispraktika ja täiendusõpe peaksid olema koordineeritud ja sidusad (07)
- koolitussüsteemid peaksid olema piisavalt rahastatud ja tagatud kvaliteediga (07)
- õpetajakoolituse õppekavad peaksid vastama arenevatele vajadustele (07) / pakkuma innovatiivseid lahendusi uutele nõudmistele (07)
- tugevdada partnerlust õpetajakoolitusasutuste ja koolide vahel (07)
- arendada koole kui õpikogukondi (07)
- vaadata regulaarselt enese-/välishindamise abil üle arenguvajadused (07, 09) ning pakkuda sobivaid võimalusi nende vajaduste rahuldamiseks (09).

LISA 3 – PÄDEVUSMUDELI ARUTELUD: INFOKOGUMISVORM

Kaasamist toetava õpetajakoolituse projekti raames väljatöötatud kaasava õpetaja pädevusmodeli eesmärk on esitada põhipädevused, mida on vaja **kõigil** õpetajatel, et nad oleksid valmis arvestama kõigi õpilaste vajadustega.

Pädevusmodelis on põhjendatud selle koostamise aluseks oleva lähenemisviisi valikut ning välja toodud olulisemad pädevuspõhise õpetaja esmakoolituse rakendamist mõjutavad tegurid.

Käesolevasse vormi peaksid kõik osalejad märkima arutelude olulisemad järeldused. Palun märkige iga seisukoha puhul ka seisukoha esitaja roll (nt õppija/lapsevanem/õpetaja vms) ning see, kas ta nõustub/ei nõustu esitatud järeldusega.

Käesoleva vormi abil kogutud märkmed koondatakse õppekülastuse lõpus.

1. Kas osalejad nõustuvad väljatöötatud **pädevusmodeliga**, eelkõige selle aluseks oleva nelja tuumikväärtusega: õppijate mitmekesisuse austamine, kõigi õppijate toetamine, koostöö ning erialane enesetäiendamine?
 2. Kas osalejad nõustuvad pädevusmodeli dokumendis esitatud **üldpõhimõtetega**?
 3. Kas sidusrühmad nõustuvad pädevusmodeli dokumendis esitatud **põhipädevustega**?
 4. Palun märkige üles kõik märkused või ettepanekud seoses mudeli **rakendamise eeldustega**, lisades viite märkuse esitaja rollile.
 5. Kas sidusrühmad soovivad midagi lisada või välja jätta?
- (NB! Märkusi ja ettepanekuid võib teha ka pädevusmodeli koopiale. Palun märkige sinna ka iga täienduse tegija roll).

EKSPERDID

Riik	Projektiexpert
Austria	Ivo Brunner Ewald Feyerer
Belgia (flaamikeelne kogukond)	Annet de Vroey
Belgia (prantsuskeelne kogukond)	Jean-Claude De Vreese
Eesti	Vilja Saluveer Karmen Trasberg
Hispaania	Pilar Pérez Esteve Gerardo Echeita Sarrionandia
Holland	Frank Jansma Dominique Hoozemans
Iirimaa	Alan Sayles Áine Lawlor
Island	Hafdís Guðjónsdóttir Jóhanna Karlsdóttir
Küpros	Elli Hadjigeorgiou Simoni Symeonidou
Leedu	Giedrius Vaidelis Lina Milteniene
Luksembourg	Alain Adams
Läti	Guntra Kaufmane Sarmīte Tūbele
Malta	Felicienne Mallia Borg Paul Bartolo
Norra	Toril Fiva Unni Vere Midthassel
Poola	Agnieszka Wołowicz Beata Rola
Portugal	Maria Manuela Micaelo Maria Manuela Sanches Ferreira
Prantsusmaa	Nathalie Lewi-Dumont Catherine Dorison
Rootsi	Bengt Persson
Saksamaa	Thomas Franzkowiak Kerstin Merz-Atalik
Sloveenia	Damjana Kogovšek
Soome	Suvi Lakkala Helena Thuneberg
Šveits	Pierre-André Doudin

	Reto Luder
Taani	Bodil Gaarsmand Nils-Georg Lundberg
Tšehhi	Kateřina Vításková Miroslava Salavcová
Ungari	Csilla Stéger Iván Falus
Ühendkuningriik (Inglismaa)	Brahm Norwich John Cornwall
Ühendkuningriik (Põhja-lirimaa)	John Anderson Martin Hagan
Ühendkuningriik (Šotimaa)	Lani Florian
Ühendkuningriik (Wales)	Sue Davies

Agentuur tänab ka järgmisi riiklikke eksperte: Iva Strnadová ja Radka Topinková (Tšehhi), Marita Mäkinen (Soome); Pierre Francois Gachet (Prantsusmaa); Joëlle Renoir ja Marco Suman (Luksemburg); Jos Louwe ja Rutger Stafleu (Holland); Marit Strømstad (Norra); Kerstin Hultgren (Rootsi); Huw Roberts ja Cliff Warwick (Ühendkuningriik, Wales).

Avaldame tänu 2. märtsil 2012 Brüsselis projekti lõppkonverentsil esinenutele: Tony Booth (Ühendkuningriik, Inglismaa); Therese Tchombe (UNESCO hariduslike erivajaduste osakond / kaasamine, Kamerun); Paula Hunt (UNICEF, Kesk- ja Ida-Euroopa ning SRÜ riikide regionaalne büroo); Micheline Sciberras (Malta haridusministeerium); Gisle Larsen (Norra); Anete Gutmane (Läti).

Eriline tänu toetuse eest projekti väliskonsultandile Kari Nesile ning projekti nõukoja esindajatele: Bernadette Céleste (Prantsusmaa); Don Mahon (lirimaa); Mudite Reigase (Läti); Irene Moser (Austria – liige kuni sept. 2010); Renato Operti (UNESCO IBE); Paul Holdsworth (Euroopa Komisjon, hariduse ja kultuuri peadirektoraat).

Kaasava õpetaja pädevusmudel on kaasamist toetava õpetajakoolituse (TE4I) projekti üks peamisi väljundeid. Projekti viis läbi Euroopa Eripedagoogika Arendamise Agentuur. Projekti lõppraporti olulisim soovitus oli seada kaasamist toetav õpetajaharidus eesmärgiks kõigi õpetaja esmakoolituse üliõpilaste õppes. Pädevusmudel lähtub sellest soovituselt ning teistest lõppraporti järeldustest ning seob need väärtuste ja põhipädevuste süsteemiks, mida on vaja kõigil õpetajatel, kui nad soovivad kaasavates klassides tõhusalt töötada.

Mudel on esitatud info selle kohta, *mis* olulisi väärtusi ja põhipädevusi tuleks kõigi õpetaja esmakoolituse õppekavade abil arendada. Mudel ei püüa ette kirjutada, *kuidas* neid põhipädevusi tuleks eri riikide õpetaja esmakoolituse õppekavades õpetada. Mõnd olulisemat õppekavade rakendamise küsimust on dokumendis käsitletud, kuid mudel on koostatud vahendina, mida tuleks kohandada ja edasi arendada vastavalt iga riigi õpetaja esmakoolituse süsteemi eripärale ja vajadustele.

Pädevusmudeli peamine sihtrühm on õpetajakoolituse õppejõud ning õpetajate esmakoolituse suunamise ja arendamisega tegelevad haridusametnikud ja poliitikakujundajad, kes mõjutavad oma tööga kaasamist toetavat õpetajakoolitust ning on suutelised muutused praktikas käivitama ja ellu viima. Nende õpetaja esmakoolituse sidusrühmade kaasamine on äärmiselt oluline, kuna TE4I projekti üks põhijäreldusi oli, et õpetajaharidus on peamine hoob kaasava hariduse edendamiseks vajalike ulatuslikumate süsteemimuutuste esilekutsumiseks.